

SITRA

Sitran selvityksiä

116

Eettinen kartta Suomelle

Kestävyys moraalisenä kysymyksenä
keskinäisriippuvaisessa maailmassa

Simo Kyllönen
Lokakuu 2016

© Sitra 2016

Sitran selvityksiä 116

ISBN 978-951-563-970-7 (nid.)

ISBN 978-951-563-971-4 (PDF) www.sitra.fi

ISSN 1796-7104 (nid.)

ISSN 1796-7112 (PDF) www.sitra.fi

Julkaisua koskevat tiedustelut: julkaisut@sitra.fi

Kuvat: Sitra

Sitran selvityksiä -sarjassa julkaistaan

Sitran tulevaisuustyön ja kokeilujen tuloksia.

Esipuhe

KESTÄVYYS ON TÄRKEÄSSÄ roolissa Sitran strategiassa ja kestäväen hyvinvoinnin visiossa, mutta siihen liittyy paljon avoimia kysymyksiä. Mitä kestävyys lopulta tarkoittaa? Miksi yhteiskuntien tulisi tavoitella kestävyyttä? Mikä on kestävyuden moraalinen perusta?

Keskinäisriippuvuus on toinen tärkeä teema Sitralle. Miten kestävyuden tavoittelu toteutuu kantokyvyltään rajallisessa maailmassa, jossa maiden kohtalot on sidottu yhtä tiukemmin toisiinsa? Maailmassa, jossa maat ovat tavoitteissaan riippuvaisia muista maista ja jossa kansainvälinen yhteistyö on usein elinehto?

Entä mikä on Suomen eettinen asema tällaisessa maailmassa? Miten meidän tulisi ottaa huomioon kestävyyskriisin eri osapuolet, muun muassa kehitysmaat tai tulevat sukupolvet? Miten ymmärrämme yksilön vastuun ja kollektiivien vastuun kestävyyskriisin ratkaisemisessa? Vastataksemme näihin kysymyksiin tarvitsemme myös käytännöllistä filosofiaa ja etiikkaa.

Yllä olevat kysymykset ja erityisesti Suomen moraaliset vastuut keskinäisriippuvaisessa maailmassa ovat mietittäneet Sitrassa jo pitkään. Keskustelua vauhdittamaan olemme nyt tuottaneet aihepiiristä tämän Simo Kyllösen raportin. Kyllönen on tutkijana erikoistunut ympäristöpolitiikan filosofiaan. Toivomme, että hänen raporttinsa saa aikaan julkista moraalipohdintaa siitä, miten tavoittelemme suomalaisen yhteiskunnan kestävyyttä. Lisäksi julkaisemme Sitran verkkosivuilla näitä kysymyksiä käsittelevän artikkelisarjan, jonka kirjoittajina ovat sosiaalietiikan tutkija Suvielise Nurmi ja kestävyuden henkisiin ulottuvuuksiin paneutunut tutkija Panu Pihkala.

Kyllösen lähtökohta on, että globaalina ja yksittäisiä yhteiskuntia koskevana asiana kestävyys on ennen kaikkea eettinen tavoite. Hän keskittyy kestävyuden tarkasteluun inhimillisen hyvinvoinnin näkökulmasta, mutta muistuttaa, että kestävyuden tavoitteluun liittyy myös muita eet-

tisiä arvoja. Kyllönen pohtii hyvinvoinnin suhdetta globaaliin ja sukupolvien väliseen oikeudenmukaisuuteen. Kestävyys on hänelle sekä koko ihmiskuntaa että yksittäisen yhteiskunnan ylisukupolvista hyvinvoinnin turvaamista koskeva tavoite. Nykymaailmassa nämä kestävyuden kaksi puolta ovat riippuvaisia toisistaan, mutta ne asettuvat joskus ristiriitaan keskenään.

Soveltaen ajankohtaista moraalij- ja yhteiskuntafilosofista kirjallisuutta Kyllönen pohtii, miten Suomen kaltaisten yhteiskuntien tulisi ratkaista kestävyystavoitteiden ristiriitoja. Huomiota kiinnitetään amerikkalaisfilosofi John Rawlsin kuuluisaan oikeudenmukaisuusteoriaan kuin myös Amartya Senin and Martha Nussbaumin toimintavalmiusteoriaan. Kyllönen myös pohtii eri yhteiskuntien ja ihmisten keskinäisriippuvuuden merkitystä eettisten tavoitteiden toteuttamiselle. Voiko meillä olla globaaleja, kulttuurit ylittäviä, eettisiä tavoitteita? Miten nämä tavoitteet suhteutuvat yhteiskuntien itsemääräämisoikeuteen? Mikä on yksilöiden moraalinen vastuu yhteiskuntiansa kestävämmistä toimintatavoista?

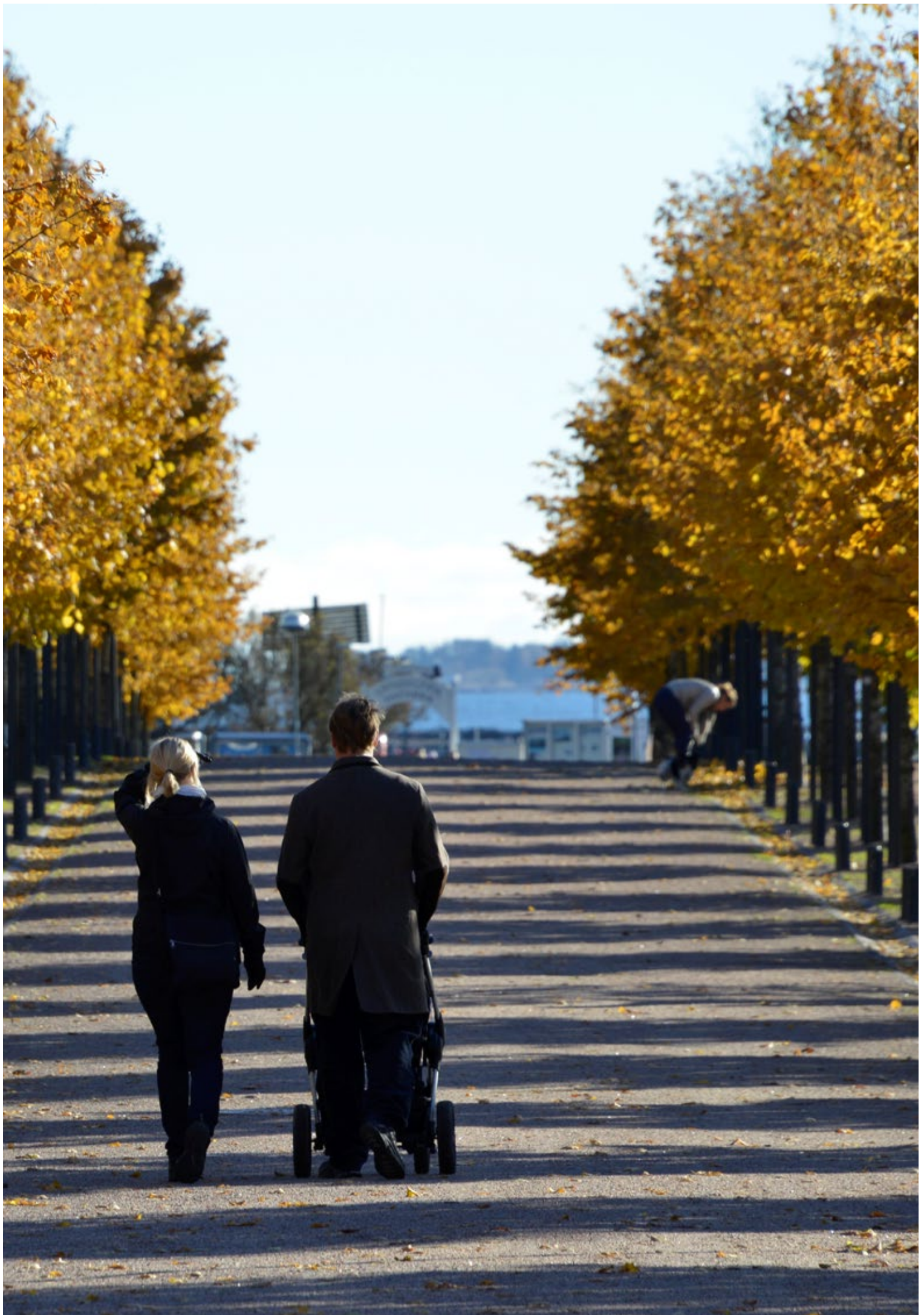
Lopuksi Kyllönen kirjoittaa Suomen roolista ja haasteista keskinäisriippuvassa maailmassa sekä siitä, minkälaisia moraalisia velvollisuuksia Suomella ja suomalaisilla on nykymaailmassa. Kyllönen ei anna meille valmiita vastauksia, vaan hänen raporttinsa tarjoaa ”kartan” kestävyuden moraalisiin kysymyksiin liittyvistä, tärkeistä ja soveltamiskelpoisista käsitteistä ja teorioista, joiden avulla jatkokeskustelua Suomen tilanteesta ja tavoitteista voidaan jäsentää.

Helsingissä 20.9.2016

Vesa-Matti Lahti

Johtava asiantuntija, strategia, VTT
Kestäväen hyvinvoinnin tutkimus
Sitra

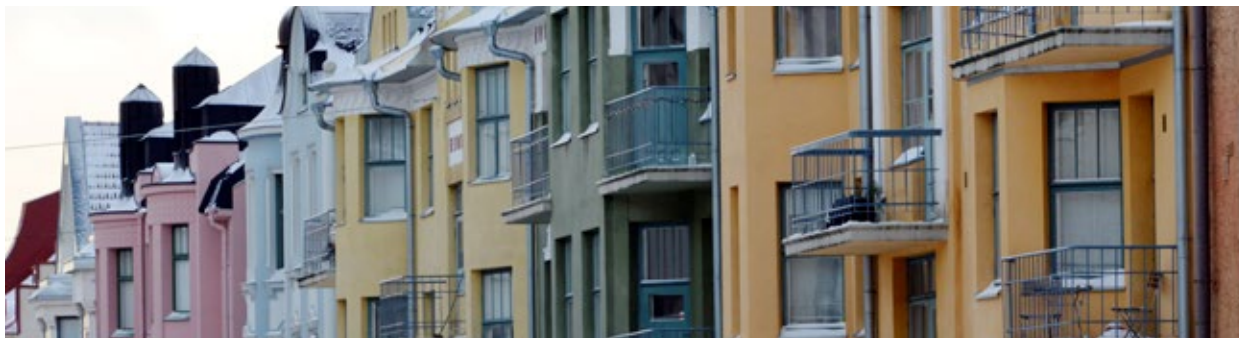

Sisällys

Esipuhe	1
Johtanto – eettinen kartta kohti kestävää Suomea	4
1. Hyvinvoinnin kestävä turvaaminen eettisenä tavoitteena	6
Mikä hyvinvointi?	6
Hyvinvointi, oikeudenmukaisuus ja kestävyys	9
Kestävyyden kaksi ulottuvuutta	11
Kestävän hyvinvoinnin mittaaminen	12
2. Kestävyystavoitteiden toteuttaminen keskinäisriippuvaisessa maailmassa	14
Mikä keskinäisriippuvuus?	14
Keskinäisriippuvuus ja globaalien eettisten periaatteiden mahdollisuus	16
Keskinäisriippuvuus ja yhteiskuntien rajattu autonomia	18
Yhteiskuntien moraaliset velvollisuudet toisiaan kohtaan	19
Keskinäisriippuvuus ja kestävyystavoitteet	21
Yksittäisten kansalaisten vastuu?	23
3. Kestävä Suomi	25
Millaista hyvinvointia Suomi turvaa kansalaisilleen ja kuinka kestävästi?	25
Globaalisti kestävää hyvinvointivaltiota etsimässä	27
Keskinäisriippuvaisen maailman haasteet Suomelle	29
Suomen ja suomalaisten moraalinen vastuu?	30
Yhteenveto ja johtopäätökset	32
Kirjallisuus	35

Johdanto – eettinen kartta kohti kestäväää Suomea

HUOLI MAAPALLON KANTOKYVYSTÄ, luonnonresursien riittävydestä ja kyvystä uusiutua ovat tämän päivän yhteiskuntapolitiikan keskeisiä teemoja. Kyse ei ole vain ihmiskunnan kyvystä selviytyä sellaisista polttavista haasteista kuten ilmastonmuutos, puhtaan juomaveden väheneminen, kuudes sukupuuttoaalto tai uusiutumattomien luonnonvarojen ehtyminen. Kyse on myös ennen kaikkea yhteiskuntien kyvystä turvata kansalaistensa riittävä hyvinvointi sukupolvelta toiselle.

Kestävyys on näin ollen sekä globaali, koko ihmiskuntaa koskeva tavoite että yksittäisen yhteiskunnan ylisukupolvista hyvinvoinnin turvaamista koskeva tavoite. Nykymaailmassa nämä kestävyiden kaksi puolta ovat paljolti riippuvaisia toisistaan mutta ne asettuvat joskus jopa ristiriitaan keskenään. Tämä aiheuttaa haasteita paitsi yhteiskuntien päätöksenteolle niin myös sitä tukevalle tutkimukselle. Yhteiskuntien päätöksentekoa tukeva tutkimus ja sen menetelmät ovat perinteisesti keskittyneet tutkimaan jompaakumpaa näistä tavoitteista ja vasta viime aikoina kirjallisuudessa ovat alkaneet painottua lähestymistavat, jotka pyrkivät onnistuneesti yhdistämään molempia. Tämän työn tarkoituksena on luoda katsaus tähän kirjallisuuteen.

Työn lähtökohtana on, että globaalina ja yksittäisiä yhteiskuntia koskevana tavoitteena kestävyys on ennen kaikkea eettinen tavoite. Tarkoiton tällä sitä, että tavoite perustuu johonkin eettisesti arvokkaaseen, joka on tavoittelemisen arvoista itsessään (eikä vain välineenä jonkin muun saavuttamiseksi). Tässä työssä otan lähtökohdaksi tietyn eettisen arvon, ihmillisen hyvinvoinnin, ja keskityn kestävyiden eri puolien arvioimiseen pääosin ihmillisen hyvinvoinnin näkökulmasta. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö myös muita eettisiä arvoja olisi olemassa. Päinvastoin,

Gloaalina ja yksittäisiä yhteiskuntia koskevana tavoitteena kestävyys on ennen kaikkea eettinen tavoite.

kuten myöhempi keskustelu tulee osoittamaan, yritykset tarkastella yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta tai monia ympäristöongelmia, kuten massasukupuutto tai biodiversiteetin köyhtyminen, puhtaasti ihmillisen hyvinvoinnin kautta on usein vaikeaa ja ennen kaikkea eettisesti arveluttavaa. Ihmillinen hyvinvointi (yhtenä) tärkeänä eettisenä tavoitteena toimii kuitenkin lähtöoletuksena suurimmalle osalle tämän hetken yhteiskuntapolitiittista päätöksentekoa ja sitä tukevaa talous- ja yhteiskuntatieteellistä tutkimusta.¹ Siksi sen ottaminen lähtökohdaksi tarjoaa hedelmällisen tavan tarkastella sitä, miten nämä vakiintuneet hyvinvointiperustaiset lähestymistavat ovat pyrkineet vastaamaan kestävyiden haasteeseen ja missä määrin niitä on muutettava tai täydennettävä.

Työ koostuu kolmesta luvusta eli osasta. Ensimmäisessä osassa käyn läpi viimeaikaisessa kirjallisuudessa käytyä keskustelua kestävyiden eri puolista ja niiden yhteydestä hyvinvointiin. Tämä osa keskittyy tarkastelemaan sitä, miten hyvinvointia ja kestävyyttä on tarkasteltu nimenomaan eettisinä tavoitteina (tai arvoina) ja mitä moraalij- ja yhteiskuntafilosofisia teorioita ja periaatteita niihin on liitetty.

¹ Filosofiasa (ihmillisen) hyvinvoinnin merkitys keskeisenä (joillekin myös ainoana) eettisenä arvona näkyy esimerkiksi normatiivisen etiikan teoriassa *utilitarismissa*, jonka mukaan moraalisesti oikea teko maksimoi hyvinvoinnin. Tämä utilitarismin normatiivinen ajatus on keskeinen lähtökohta myös suurelle osaa taloustiedettä, etenkin niin kutsutulle hyvinvointitaloustieteelle (*welfare economics*). Taloustieteen menetelmät (kuten kustannus-hyöty-analyysi) ja mittarit (kuten ihmisten kulutus päätökset, maksuhalukkuus tai lopulta jopa bruttokansatuote) taas ovat tärkeitä päätöksenteon apuvälineitä nykyään.

Kuten todettu, käsityksemme siitä, mitä inhimillisellä hyvinvoinnilla tarkoitetaan, tarjoaa yhden tärkeän eettisen lähtökohdan sille, mitä meidän tulisi yhteiskunnassa edistää. Kestävyys tuo tähän tarkasteluun kaksi ulottuvuutta. Ensinnäkin halutun hyvinvoinnin edistäminen täytyy tapahtua niin, että hyvinvoinnin laatu ja määrällinen taso yhteiskunnassa säilyvät eettisesti hyväksyttävänä sukupolvelta toiselle. Tämä tarkoittaa huomion kiinnittämistä ihmisten mielekkään hyvinvoinnin mahdollistavien resurssien ja/tai toimintavalmiuksien ylläpitämiseen ja uusintamiseen. Toiseksi huomiota on kiinnitettävä myös siihen, miten yhteiskunnat toteuttaessaan ensimmäistä tavoitetta ovat useiden resurssien osalta paljolti riippuvaisia muista yhteiskunnista ja globaalista yhteistyöstä. Tyypillisiä esimerkkejä tällaisista resursseista ovat globaali ilmasto tai maailmanrauha. Mutta nykyisessä poliittisesti ja taloudellisesti keskinäisriippuvaisessa maailmassa myös sellaisten resurssien kuin koulutuksen, terveydenhuollon tai jopa yhteiskuntarauhan turvaaminen voi olla paljolti kiinni siitä, miten muut maat toimivat. Yhteiskunnan kestävyttä ei näin ollen voi tarkastella ainoastaan yhteiskunnan omasta näkökulmasta, vaan sitä on tarkasteltava kiinteästi yhteydessä globaaleihin kestävyystavoitteisiin ja muiden yhteiskuntien toimintaan. Ensimmäinen osa päättyikin huomioihin viimeaikoina esitetyistä menetelmistä mitata yhteiskuntien hyvinvointia ja kestävyttä aiempaa kokonaisvaltaisemmin.

Työn toisessa osassa keskityn tarkastelemaan kysymyksiä, jotka liittyvät ensimmäisessä osassa määriteltyjen kestävyystavoitteiden ja periaatteiden käytännön toteutta-

miseen. Tarkastelen erityisesti sitä, miten yhteiskunnan kollektiivisten toimijoiden ja yksilöiden tulisi toteuttaa kestävyystavoitteita keskinäisriippuvaisessa maailmassa. Mitä vastuita ja velvollisuuksia näillä toimijoilla on yhteiskuntansa ja globaalien kestävään hyvinvoinnin edistämiseksi? Entä jos globaalit ja yhteiskunnan omat kestävyystavoitteet ovat ristiriidassa, mitkä eettiset ja käytännön seikat vaikuttavat siihen, mitä toimijoiden tulisi valita? Lisäksi luon lyhyen katsauksen siihen, miten yksilöiden ja kollektiivisten toimijoiden väliset vastuut kestävyystavoitteiden toteutamisessa tulisi ymmärtää suhteessa toisiinsa. Mikä vastuu yksilöillä on yhteiskuntansa ja maailman muuttamisessa kestävämmäksi?

Kolmannessa osassa tarkastelen hyvinvointi- ja kestävyystavoitteita sekä niiden käytännön toteuttamiseen liittyviä kysymyksiä suomalaisen yhteiskunnan näkökulmasta. Miten nämä aiemmissa osissa keskustellut tavoitteet suhteutuvat suomalaisen yhteiskunnan arvoihin ja päämääriin? Entä miten suomalaisen yhteiskunnan omia kestävyystavoitteita voidaan toteuttaa keskinäisriippuvaisessa maailmassa? Kyse on alustavasta katsauksesta siihen, miten kirjallisuudessa esiin nostetut teemat ja niiden pohjalta tässä työssä hahmotellut käsitteet ja viitekehykset soveltuvat Suomen tilanteen tarkasteluun. Pääpaino on edelleen eettisten periaatteiden soveltamisesta, kyse ei ole Suomen kansainvälisen aseman poliittisesta tarkastelusta. Katsauksen tarkoitus on tarjota ”kartta” aiheeseen liittyvistä, eettisesti tärkeistä ja soveltamiskelpoisista käsitteistä ja teorioista, joiden avulla jatkotyöskentelyä ja keskustelua Suomen tilanteesta ja tavoitteista voidaan jäsentää.

1. Hyvinvoinnin kestävä turvaaminen eettisenä tavoitteena

Mikä hyvinvointi?

Filosofinen kirjallisuus inhimillisestä hyvinvoinnista on hyvin laajaa ja sen historialliset juuret ovat yhtä pitkät kuin ovat länsisimaisen filosofiankin, joten keskityn vain nykykeskustelun kannalta oleellisimpiin kysymyksiin.² Nykyiset teoriat hyvinvoinnista voidaan jakaa karkeasti kahteen ryhmään: subjektiivisiin ja objektiivisiin.

Subjektiivisten teorioiden mukaan inhimillinen hyvinvointi muodostuu keskeisesti ihmisten subjektiivisesti kokemista hyvinvoinnin tai onnellisuuden tiloista. Klassiset hedonistit, kuten Jeremy Bentham ja John Stuart Mill, määrittivät nämä tilat mielihyvän kokemuksiksi (ja tuskan puutteiksi)³ kun taas nykyiset subjektiiviset teoriat puhuvat pikemminkin halujen (tai preferenssien) tyydyttämisestä. Subjektiivisten teorioiden suuri etu monien mielestä on se, että ne sallivat ihmisten olevan täysin itse oman hyvinvointinsa parhaimpia asiantuntijoita. Ehkä tämä osittain selittää subjektiivisten teorioiden suurta suosiota nykytalous- ja yhteiskuntatieteissä.

Nykytalous-tieteestä merkittävä osa perustuu preferenssien tyydytysteoriaan (tai ns. paljastettujen preferenssien teoriaan), jossa yksilöiden (kuluttajien) valinnat paljastavat heidän preferenssinsä eri kulutusmahdollisuuksien välillä. Viime aikaisissa hyvinvointikeskusteluissa ja -mittauksissa taloudelliseen hyvinvointiin viitataan usein kuitenkin myös "objektiivisena" hyvinvointina, josta erotetaan "koettu", "subjektiivinen" hyvinvointi, ihmisten kokemana elämälaatuna ja onnellisuutena. Terminologia on osittain hämävää, sillä tämä objektiivinen/subjektiivinen -jako viittaa erityisesti siihen, miten hyvinvointia mitataan: onko käytössä objektiivinen mittari (esim. käytettävissä olevat tulot tai

kulutusmahdollisuudet, terveydellinen tila) vai perustuuko hyvinvoinnin mittaaminen ihmisten omaan kokemukseen ("kuinka hyväksi/onnelliseksi koet elämäsi?"). Täten monet niistä seikoista, jotka tässä työssä jäljempänä nostetaan esiin objektiivisina hyvinvoinnin edellytyksinä (kuten omanarvotunto, mahdollisuus sosiaalisiin suhteisiin jne.), nostetaan nykykeskustelussa esiin "subjektiivisen" hyvinvoinnin alla, koska kyseisen hyvinvoinnin komponentin mittaaminen perustuu pitkälti ihmisten omaan kokemukseen.⁴

Puhtaasti ihmisten subjektiivisesti kokemaan hyvinvointiin tai halujen tyydyttymiseen perustuvat teoriat ovat kohdanneet voimakasta kritiikkiä kautta aikojen. Voidaan hyvin muistuttaa, kuinka ihmisten halut voivat olla lyhytnäköisiä ja niiden tyydyttyminen johtaa usein pikemminkin hyvinvoinnin laskuun kuin lisää hyvinvointia. Klassinen esimerkki halujen tyydytysteoriaa vastaan ovat addiktiot. Ihmisille voi eri syistä syntyä sairaaloinen halu saada joitakin asioita (esim. huumeet, pelinautinnot, keräilyesineet tai äärimmäisen vaaralliset kokemukset). Vaikka nämä ihmiset saisivat

Subjektiiviseen mielihyvään tai halujen tyydyttämiseen keskittyvät teoriat ovat selvästi liian kapea lähtökohta inhimilliselle hyvinvoinnille.

2 Hyvä lyhyt johdanto kirjallisuusviitteineen filosofiseen keskusteluun hyvinvoinnista on esim. Crisp 2013. Ks. myös Griffin 1989; Nussbaum & Sen (toim.) 1993.

3 Siinä missä Bentham ajatteli että ratkaisevaa on ainoastaan mielihyvän kokemusten voimakkuus ja määrä, jakoi Mill taas nautinnot laadullisesti alempiin mielihyviin ja korkeampiin intellektuaalisiin nautintoihin.

4 Ks. esim. Vaarama, Moisio, Karvonen (toim.) 2010.

kaikki halunsa tyydytettyä, harva silti sanoisi, että nämä ihmiset ovat erityisen hyvinvoivia tai että hyvinvointia voi lisätä vain tulemalla addiktoituneeksi johonkin, jonka tietää voivansa saavuttaa. Samoin meistä tuntuu vieraalta ajatella, että inhimillinen hyvinvointi voitaisiin saavuttaa vain kytkemällä itsensä koneeseen, joka tuottaa hetkellisiä mielihyvän kokemuksia toisensa perään. Toinen tärkeä kritiikki subjektiivisia teorioita kohtaan on se, että halumme ja käsityksemme mielihyvästä ovat usein voimakkaasti riippuvaisia sosiaalisesta ympäristöstämme, jopa niin että ihmiset usein "sopeuttavat" halunsa ja käsityksensä ympäristön mukaisiksi. Usein tämä osoittaa hyvää harkintaa ja muiden huomiointiamista ("vaikka haluaisin syödä koko syntymäpäiväkäkun itse, ymmärrän ettei se ole soveliasta vieraitani kohtaan"), mutta joskus kyse on siitä, että henkilö luopuu vapaaehtoisesti omista oikeutetuista vaatimuksistaan, koska on psykologisesti sopeutunut omaan alisteiseen asemaansa. Emme näin ollen mielellään sanoisi, että äärimmäisen kurjissa olosuhteissa elävä ihminen on hyvinvoiva, vaikka hänellä ei ole minkäänlaista halua parantaa omaa asemaansa (eli hänen kaikki subjektiiviset halunsa olisivat tyydyttyneet ja hän kokisi jopa suurta mielihyvää äärimmäisen askeettisista olosuhteistaan). Viimeinen kriittinen huomio muistuttaa mielihyvää ja haluista, joiden tyydyttäminen vaatii muiden ihmisten epäoikeudenmukaista kohtelua. Harva hyväksyy hyvinvoinnin nostamista yhteiskunnassa esimerkiksi siten, että valtaväestön rasistiset halut olla erossa etnisistä vähemmistöistä tyydytetään sulkemalla vähemmistöt omille alueilleen.⁵

Subjektiiviseen mielihyvään tai halujen tyydyttämiseen keskittyvät teoriat ovat selvästi liian kapea lähtökohta inhimilliselle hyvinvoinnille. Objektiiiset teoriat muistuttavatkin inhimillisen hyvinvoinnin arvokkaista osa-tekijöitä, jotka tekevät ihmisen elämästä hyvää vaikka henkilö ei kokisikaan niistä mielihyvää tai haluaisi niitä. Usein tällaisiksi mainitaan tietty materiaallinen elintaso ja terveys mutta myös esimerkiksi sellaisia arvokkaita asioita kuin ystävyys, oikeudenmukaisuus ja tieto.⁶

Hyvinvointiamme lisää se, että elämämme on mielekästä eli tärkeät päämäärämme ovat objektiivisesti tavoittelemisen arvoisia ja pystymme käyttämään onnistuneesti inhimillisiä kykyjämme.

Mutta on myös selvää, ettei ihminen tule hyvinvoivaksi pelkästään, mikäli hänen elämänsä täyttää tietyt inhimilliselle hyvinvoinnille asetetut objektiiviset kriteerit. Ihminen joka on "Onnellisuusoppaan" patistamana haalinut paljon ystäviä, voi lopulta olla syvästi onneton ellei hän koe ystävyysuhteitaan henkilökohtaisesti arvokkaina ja oman elämänsä kannalta mielekkäinä. Hyvinvoinnilla on selvästi sekä objektiivinen että subjektiivinen ulottuvuutensa.⁷

Antti Kauppinen on esimerkiksi määritellyt hyvinvoinnille kaksi perusolottuvuutta, onnellisuus ja elämän mielekkyys. Kauppisen mukaan onnellisuus on moniulotteinen subjektiivisen kokemuksen tila, johon vaikuttavat mielialamme, tunteemme ja kokemamme mielihyvä. Kun nämä osatekijät ovat kohdallaan, ovat subjektiiviset kokemuksemme myönteisiä ja olemme onnellisia. Mutta tämän lisäksi olemme Kauppisen mukaan myös aktiivisia toimijoita, jotka tavoittelevat hetkellisten onnen kokemusten lisäksi myös pitkän ja lyhyen tähtäimen päämääriä. Tästä näkökulmasta hyvinvointiamme lisää se, että elämämme on mielekästä eli tärkeät päämäärämme ovat objektiivisesti tavoittelemisen arvoisia ja pystymme käyttämään onnistuneesti inhimillisiä kykyjämme päämääriemme tavoittelussa.⁸

Lisäksi inhimillinen hyvinvointi on pitkälti riippuvainen ihmistä ympäröivistä objektiivisista olosuhteista, esimerkiksi hänen käytössään olevista resursseista ja hänen eteensä avautuvista mahdollisuuksista tavoitella onnellisuutta ja elämänsä mielekkyyttä. Tästä näkökulmasta viimeaikaista yhteiskuntafilosofista keskustelua ovat hallinneet erityisesti kaksi objektiivista hyvinvointiteoriaa.

Resurssiteorian mukaan oleellista on tarjota kaikille riittävät resurssit tavoitella oman näkemyksensä mukaista hyvää elämää.⁹ Tällaisia resursseja voivat olla riittävä ravinto, terveys, koulutus sekä taloudelliset tulot ja varallisuus. John Rawlsin (1972) kuulussa oikeudenmukaisuusteoriassa myös kansalaisten perusoikeudet ja muilta saama kunnioitus yhteiskunnan tasavertaisena jäsenenä kuuluvat keskeisesti inhimillisen hyvinvoinnin perusresursseihin.

Toimintavalmiusteorian (*capability approach*), jota

5 Klassiset kriittiset esimerkit (mm. addiktoista) subjektiivisia teorioita vastaan löytyvät esim. Parfit 1984. Halujen tyydytysteoria voi vastata näihin haasteisiin vaatimalla halujen olevan informoituja tai valistuneita, mutta yleisesti näitä vastauksia pidetään vain osittaisena vastauksena subjektivismin ongelmiin, sillä nyt näyttäisi siltä teoria menettää osan alkuperäisestä viehätysvoimastaan: kyse ei enää pelkästään ole ihmisten kokemista subjektiivisista tiloista, vaan vain sellaisista, jotka on idealisoitu jonkun objektiivisen kriteerin mukaiseksi (vain hyvin informoidut halut lasketaan mukaan). Ihmiset eivät ole enää täysin oman hyvinvointinsa asiantuntijoita vaan vain heidän hyvin informoitu idealisoitu minänsä.

6 Ks. Crisp 2013.

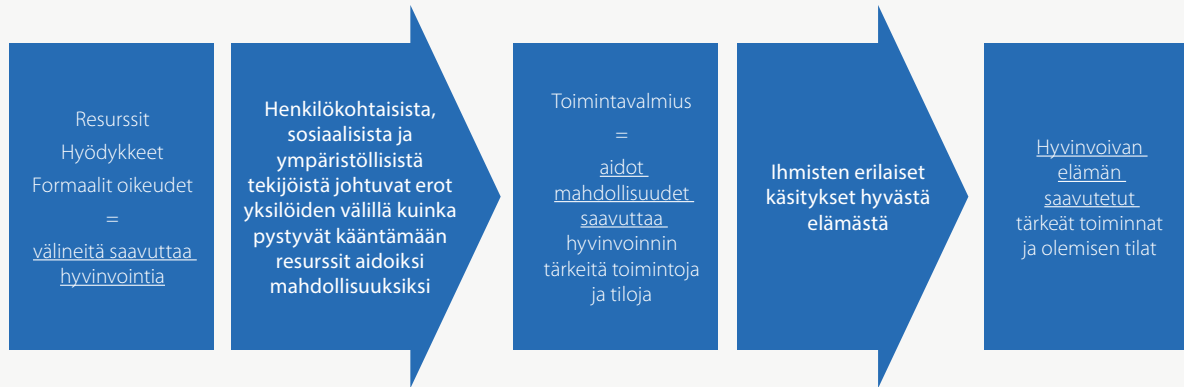
7 Esim. Raz 1986; Laitinen 2008.

8 Kauppinen 2013, 161–185; Kauppinen 2015, 196–220.

9 Ks. Rawls 1972.

Kuvio1

Lähde: kuviossa hyödynnetty Robeyns 2003.

Hyvinvointiin tarvitaan paitsi tietyt resurssit niin myös aidon hyödyntämisen mahdollistavat toimintavalmiudet.

Amartya Sen ja Martha Nussbaum ovat kehittäneet,¹⁰ mukaan pelkkä resurssien tarkastelu yksin ei riitä vaan huomio on kiinnitettävä niihin eroihin, joita ihmisten kesken on siinä, kuinka he pystyvät kääntämään resurssit aidoiksi mahdollisuuksiksi toimia yhteiskunnan jäseninä. Nämä erilaiset kyvyt ja valmiudet riippuvat ensinnäkin henkilön henkilökohtaisista ominaisuuksista, kuten synnynnäisistä lahjakkuuksista, vammoista tai kehityshäiriöistä, mutta myös sosiaalisista ja ympäristöllisistä tekijöistä, kuten siitä, millaisten sosiaalisten suhteiden, normien ja odotusten keskellä hän elää tai kuinka puhdas ja turvallinen hänen elinympäristönsä on. Toimintavalmiusteoria käsitteellistää hyvinvoinnin kahden keskeisen käsitteen avulla. Hyvinvoiva ihmiselämä koostuu erilaisista saavutetuista toiminnoista (*functionings*), kuten hyödykkeiden kuluttaminen tai osallistuminen yhteiskunnan toimintaan, ja tiloista, kuten olla ravittu, terve ja koulutettu. Toimintavalmiudet (*capabilities*) ovat aitoja mahdollisuuksia saavuttaa näitä tärkeitä tiloja ja

toimintoja. Ajatusta on havainnollistettu kuviossa 1.

Toimintavalmiusteorian mukaan liikuntavammaisen hyvinvointi on paljolti riippuvainen siitä, että hän saa oikeanlaisia resursseja ja hänen ympäristöään muutetaan niin että nämä kompensoivat hänen liikuntarajoituneisuuttaan siten, että hänellä on yhtäläillä aidot mahdollisuudet saavuttaa tärkeitä toiminnat, kuten liikkumisen vapaus, riittävä koulutus tai osallistuminen yhteiskunnan toimintaan esimerkiksi poliittisesti. Toimintavalmiusteoreetikot muistuttavat, kuinka resurssiteorian tarjoamat (formaalit) perusvapaudet (kuten lakiin kirjattu liikkumisen vapaus) tai riittävä varallisuus eivät yksin auta liikuntarajoitteista hänen osallistumisessaan yhteiskuntaan, mikäli koulutus- ja poliittisen osallistumisen paikkoihin ei esimerkiksi ole mahdollista päästä pyörätuolilla.

Lyhyesti ilmaistuna ero resurssi- ja toimintavalmiusteorioiden välillä voidaan ilmaista seuraavasti: kun resurssiteorian mukaan ihmisen hyvinvointia voidaan tarkastella hänellä olevien tärkeiden resurssien kautta, niin toimintavalmiusteoria kääntää huomion henkilön kykyihin ja aitoihin mahdollisuuksiin muuttaa halussaan olevat resurssit aidoksi toiminnaksi ja hyvinvoinnin tiloiksi (ks. kuvio 1). Hyvinvointiin tarvitaan siis paitsi tietyt resurssit niin myös aidon hyödyntämisen mahdollistavat toimintavalmiudet ja yhteiskunnan sosiaaliset rakenteet.

Alla olevassa listassa on koottu resurssi- ja toimintavalmiusteorioiden ehdottamat keskeisimmät inhimillisen hyvinvoinnin edellytykset.¹¹ Kuten tekijänsä muistuttavat on

10 Ks. esim. Nussbaum & Sen (toim.) 1993; Sen 1992; Sen 2005; Nussbaum 2003; Nussbaum 2006; Brighouse & Robeyns (toim.) 2010. Capability-termille löytyy suomenkielisestä kirjallisuudesta useita käännöksiä. Toimintavalmiuden lisäksi termi käännetään filosofisessa kirjallisuudessa toisinaan myös toimintakyvyksi tai toimintamahdollisuudeksi. Olen päätenyt käyttämään toimintavalmius-käännöstä, koska toimintakyky-termille on jo suomen kielessä vakiintunut rajatumpi käyttö sosiaalityössä. Sosiaalityössä toimintakyvyllä kuvataan ihmisen fyysisiä, psyykkisiä, kognitiivisia ja sosiaalisia edellytyksiä selviytyä jokapäiväisen elämän välttämättömistä toiminnoista, kun toimintavalmiusteorian näkökulma on ihmisten laajemmissa mahdollisuuksissa saavuttaa hyvinvoivalle elämälle tärkeitä toimintoja ja tiloja.

11 Ks. Nussbaum 2006; Björklund & Sarlio-Siintola 2010.

Keskeiset inhimilliset toimintakyvyt ja resurssit

Elämä. Mahdollisuus elää normaalipituinen ja ihmisarvoinen elämä.

Ruumiillinen terveys. Mahdollisuus pysyä terveenä; riittävä ravinto ja riittävä suoja.

Ruumiillinen koskemattomuus. Mahdollisuus liikkua vapaasti paikasta toiseen ilman pelkoa joutua väkivallan kohteeksi.

Ajattelu ja käytännöllinen päättely sekä aistit ja mielikuvitus. Mahdollisuus muodostaa käsitys hyvästä ja eettisesti arvokkaasta ja suunnitella elämänsä käsityksensä mukaisesti. Mahdollisuus käyttää aistejaan ja mielikuvitustaan, ajatella ja päätellä sekä kehittää näitä taitoja riittävän koulutuksen turvin. Vapaus ilmaista itseään politiikan, kulttuurin ja uskonnon alueilla.

Yhteenkuuluvuus ja omanarvontunto

- Mahdollisuus elää yhteydessä toisiin ihmisiin aidossa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, mahdollisuus eläytyä toisten asemaan sekä kantaa heistä huolta.
- Mahdollisuus kunnioittaa itseään ja luottaa siihen, että ihmiset kunnioittavat toinen toistensa ihmisarvoa ja pitävät toisiaan tasa-arvoisina sukupuolesta, rodusta, seksuaalisesta suuntautumisesta, uskonnosta tai etnisestä alkuperästä riippumatta.

Oman ympäristönsä hallinta:

- Poliittinen. Mahdollisuus osallistua niihin poliittisiin valintoihin, jotka koskevat omaa elämää. Oikeus poliittiseen osallistumiseen ja sananvapauden ja yhdistymisvapauden suojaan.
- Materiaalinen. Yhtäläinen omistusoikeus (aineellisiin hyödykkeisiin) sekä oikeus osallistua työelämään tasa-arvoisesti ja omista inhimillisistä lähtökodistaan käsin.

Tunteet. Mahdollisuus kiintyä toisiin ihmisiin ja asioihin sekä rakastaa heitä, jotka rakastavat ja huolehtivat meistä. Oikeus erilaisiin tunteisiin kaipuusta oikeutettuun vihaan.

Muut lajit. Mahdollisuus huolehtia ja elää yhteydessä eläimiin, kasveihin ja luontoon.

Leikki. Mahdollisuus kokea iloa, leikkiä, pelata ja nauttia harrastuksista.

tällainen lista mahdollisimman yleinen ja avoin muutoksille. Toimintavalmiuksien tarkempi sisältö tulee määritellä paikallisesti poliittisessa (demokraattisessa) prosessissa (palaan perusteluihin luvussa 2). Viisi ensimmäistä listassa mainituista nostetaan yleisesti kaikkein perustavimmiksi; ne muodostavat inhimillisen hyvinvoinnin eettiset vähimmäisedellytykset, jotka katsotaan välttämättömiksi mille tahansa mielekkäälle ja hyvinvoivalle inhimilliselle elämälle ja siksi niiden turvaaminen kaikille ihmisille on yhteiskuntien perusvelvollisuus.

Hyvinvointi, oikeudenmukaisuus ja kestävyys

Yksi tärkeä objektiivinen seikka, jonka vaikutuksesta yksilöiden hyvinvointiin filosofit ovat kiistelleet kautta aikojen, on tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus hyvinvoinnin jakautumisessa.¹² Klassinen esimerkki hyvinvoinnin ja tasa-arvon välisestä ongelmallisesta suhteesta on tilanne, jossa yhteiskunnan hyvinvoinnin (keskimääräisen tai) kokonaisuuden kasvattaminen lisää eriarvoisuutta hyvinvoinnin jakautumisessa. Tai, voisi myös olla, että tasa-arvo voidaan toteuttaa vain paremmin voivan väestöryhmän hyvinvointia laskemalla. Useimmista tuntuu ehkä vääriä toteuttaa oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa vain tekemällä kaikista yhtä köyhiä (tai ottaakseni vielä radikaalimman esimerkin: tekemällä kaikista esimerkiksi sokeita).

Se, miten suhtaudumme tällaisiin esimerkkeihin, riippuu miten ymmärrämme eriarvoisuuden ja hyvinvoinnin välisen suhteen? Laskeeko vallitseva eriarvoisuus jollain tavalla suoraan ihmisten hyvinvointia (se ikään kuin vahingoittaa ihmisiä) ja onko tämä jotenkin objektiivisesti perusteltavissa vaikka ihmiset itse eivät subjektivistisen

Aitojen mahdollisuuksien ylläpitäminen tarkoittaa sitä, etteivät erot hyvinvoinnissa ja niiden edellytyksissä kasva liian suuriksi.

¹² Sokeus oikeudenmukaisuuskysymyksille on keskeinen syy kritikoida utilitarismia. Kysymys on herättänyt paljon keskustelua myös hyvinvointitaloustieteessä, jonka tärkeä lähtökohta on yhteiskunnan kokonais- tai keskimääräisen hyvinvoinnin maksimointi eivätkä sen menetelmät suoraan mittaa hyvinvoinnin jakautumista eri väestöryhmien kesken. Ks. Sen 1997; Broome 1991; Dworkin 1981.

hyvinvointiteorian mukaisesti henkilökohtaisesti kokisikaan mitään vahinkoa? Vai onko oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo nähtävä hyvinvoinnin ohella yhtenä tärkeänä mutta hyvinvoinnista irrallisena eettisenä arvona, jota yhteiskuntien tulisi tavoitella? Tämä tarkoittaisi, että jossain tilanteissa pitäisi pyrkiä tasa-arvoon ja oikeudenmukaisuuteen, vaikka kenenkään hyvinvointi ei paranisi tai jopa silloin kuin joidenkin hyvinvointi ainoastaan huononisi, kuten annetuissa köyhyys ja sokeus esimerkeissä.¹³

Edellä mainitut resurssihin ja toimintavalmiuksiin keskittyneet teoriat voivat osittain välttää tällaiset vaikeat kysymykset, koska ne keskittyvät ihmisten loppuhyvinvoinnin jaon sijaan hyvinvoinnin mahdollistavien resurssien tai toimintavalmiuksien jakoon. Kuinka tasa-arvoisen tai eriarvoisen hyvinvoinniksi – ja ennen kaikkea, kuinka omalla tavallaan hyvinvoinniksi – ihmiset lopulta tulevat riippuu paljolti siitä, kuinka he itse päättävät käyttää näitä mahdollisuuksiaan (olettaen siis että yhteiskunta on taannut kaikille aidot mahdollisuudet).

On kuitenkin huomattava, että usein aitojen mahdollisuuksien ylläpitäminen lopulta tarkoittaa myös sitä, etteivät erot hyvinvoinnissa ja niiden edellytyksissä kasva liian suuriksi. Esimerkiksi yhtäläiset poliittiset oikeudet ja mahdollisuudet, jotka Rawls sisällyttää resurssihinsa, voivat toteutua vain jos erot materiaalisessa hyvinvoinnissa pysyvät riittävän pieninä, sillä usein niillä joilla on paremmat taloudelliset resurssit hyvinvointiin on myös paremmat edellytykset ja mahdollisuudet poliittiseen vaikutusvaltaan.

Tiettyjen resurssien ja toimintavalmiuksien pitäminen inhimillisen hyvinvoinnin eettisinä vähimmäisedellytyksinä (ks. esim. lista s. 9) tarkoittaa sitä, että kun pohdimme, miten hyvinvoinnin resurssit tulisi oikeudenmukaisesti jakaa, niin kaikille ihmisille kuuluu vähintään nämä minimiedellytykset turvaava osa. Tällainen minimoikeudenmukaisuuden lähtökohta on hyödyllinen etenkin, kun yhteiskunnan hyvinvoinnin turvaamista siirrytään tarkastelemaan kestävyuden näkökulmasta.¹⁴ Yksi mahdollinen oikeudenmukaisuuslähtökohta kestävyydelle olisi nimittäin vaatimus, että tulevien ihmisten hyvinvointi

(riippumatta valitusta hyvinvointiteoriasta) säilyy nykykansalaisten tasolla. Tällainen tiukan sukupolvien välisen ”tasa-arvon” vaatimus voi kuitenkin olla kestävä ja vaikea toteuttaa.¹⁵ Yhteiskunnan nykyinen korkea hyvinvointi voi esimerkiksi olla tulosta yhteiskunnan resurssien ylikulutuksesta, jolloin vaatimus saman korkean hyvinvointitason jatkamisesta ja turvaamisesta myös tulevaisuudessa vain pahentaa kestävämmän ylikulutuksen ongelmaa.

Siksi kestävyys ei voi perustua hyvinvoinnin tason säilyttämiseen tiukasti ”tasa-arvoisena” sukupolvelta toiselle.¹⁶ Parempi lähtökohta on keskittyä turvaamaan ja ylläpitämään kansalaisten hyvinvoinnin mahdollistavien resurssien ja toimintavalmiuksien taso sellaisena, ettei edellinen sukupolvi resurssien käytöllään heikennä tulevien sukupolvien vastaavanlaisia aitoja mahdollisuuksia hyvinvointiin.¹⁷

Ympäristötaloustieteessä kestävyuden käsittely on pitkälti keskittynyt nimenomaan hyvinvoinnin mahdollistavien resurssien (tai pääoman) tarkasteluun. Tärkeä kysymys, joka tässä resurssilähestymistavassa jakaa erilaiset kestävyuden käsitykset niin sanottuihin heikkoihin tai vah-

voihin, on se, onko tavoitteena säilyttää vain resurssien/pääoman kokonaismäärä vai pitääkö esimerkiksi ekologisia luonnonresursseja sekä inhimillistä pääomaa tarkastella toisistaan irrallaan.¹⁸ Heikon kestävyuden mukaan hyvinvoinnin kannalta oleellista on resurssien/pääoman kokonaismäärän säilyminen. Tämä näkemys liitetään taloustieteiden usein omaksumaan olettamukseen, jonka mukaan erilaiset hyvinvointia tuot-

tavat resurssit ovat täydellisesti korvattavissa toisillaan. Heikon kestävyuden näkökulmasta esimerkiksi kalakan-
tojen romahtaminen ei ole ongelma, koska kalastus elinkeinona, ruuantuotannossa sekä virkistystyksen lähteenä voidaan korvata teknologisen kehityksen mukanaan tuomilla muilla keinoilla ja näin säilyttää resurssien kokonaismäärä ennallaan. Voidaan lisätä teollista kalankasvatusta, vaihtaa ihmisten ruokavaliota, tarjota ihmisille keinotekoisia kalastuskokemuksia tai muita korvaavia virkistytymismahdollisuuksia. Niin sanottua vahvaa kestävyyttä kannattavat taas lähtevät siitä, että etenkin tiettyjä luonnonresursseja ja niin

Kestävyuden lähtökohta on, ettei edellinen sukupolvi resurssien käytöllään heikennä tulevien sukupolvien vastaavanlaisia aitoja mahdollisuuksia hyvinvointiin.

13 Tämä ei tietenkään tarkoita, etteikö tasainen tulonjako ja oikeudenmukaisuus voisi myös lisätä ihmisten subjektiivista, koettua hyvinvointia. Itse asiassa suomalaisten kohdalla näin nimenomaan näyttäisi pitkälti olevan. Ks. esim. Vaarama, Moisio & Karvonen (toim.) 2010.

14 Ks. Raz 1986; Beckerman & Pasek 2001; Meyer & Roser 2009; Kyllönen & Basso 2016.

15 Sukupolvien välinen ”tasa-arvo” on vain puolittaista, koska se ei tietenkään voi koskea menneitä sukupolvia, joista suurimman osan hyvinvointi on ollut alhaisempaa kuin nykysukupolven emmekä voi tehdä paljoakaan heidän hyvinvointinsa nostamiseksi jälkikäteen.

16 Tiukan sukupolvien välisen tasa-arvon vaatimukseen liittyy myös monia tiedollisia haasteita; ks. esim. Meyer & Roser 2009.

17 Sama ajatus mutta vain tarpeisiin keskittyvä sisältyy Brundtlandin komission kuuluisaan kestävä kehityksen määritelmään: ”Kestävä kehitys on kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa.” Tässä käsitellyt toimintavalmiudet ovat laajempia hyvinvoinnin edellytyksiä kuin pelkät (perus)tarpeet.

18 Ks. esim. Neumayer 2003.

Jatkuva riski toistuvalla äärimmäiselle kuivuudelle tai hirmumyrskyille heikentää ihmisten mahdollisuutta toteuttaa perustoimintojaan yhteiskunnassa.

kutsuttuja ekosysteemipalveluja on mahdoton täydellisesti korvata inhimillisellä pääomalla. Tärkeä osa tästä ajatuksesta perustuu siihen, että nämä ekosysteemipalvelut ovat niin monimutkaisia (esim. ilmaston säätely, puhtaan veden tuotanto, kasvien pölyttäminen), että realistiset mahdollisuudet niiden korvaamiseen tuntuvat käytännössä olemattomilta. Periaatteellisempi puoli vahvan kestävyuden kannattajista huomauttaa kuitenkin myös, että vaikka korvaaminen olisi teknisesti mahdollista, olisiko korvaavilla menetelmillä tuotettu hyvinvointi enää samaa kuin alkuperäisen luonnon tuottama.¹⁹ Monet vahvaa käsitystä kannattavat ympäristöfilosofit muistuttavat lisäksi, että koskemattomalla luonnolla, luonnon monimuotoisuudella, yksittäisillä eliölajeilla on moraalista arvoa itsessään riippumatta niiden suhteesta inhimilliseen hyvinvointiin.

Vaikka tässä työssä lähtökohtana on inhimilliseen hyvinvointiin keskittyvä kestävyys eikä työssä oteta suoraan kantaa siihen, millainen arvo luonnolla mahdollisesti on irrallaan inhimillisestä hyvinvoinnista, tukee työssä valittu lähtökohta enemmän vahvaa kuin heikkoa näkemystä. On selvää, että tiettyjen toimintavalmiuksien (perusmahdollisuutena toimia yhteiskunnassa) turvaamisen kannalta tietyt luonnonresurssit ja ekosysteemipalvelut ovat äärimmäisen tärkeitä, käytännössä korvaamattomia. Ajatellaanpa vaikka miten jatkuva riski toistuvalla äärimmäiselle kuivuudelle tai hirmumyrskyille heikentää ihmisten mahdollisuutta toteuttaa perustoimintojaan yhteiskunnassa.²⁰ Sitä hyvinvoinnin laskua, jonka tämä jatkuva riski aiheuttaa ihmisille ei voi korvata millään muilla kulu- tushyödykkeillä. Yhteiskunta voi toki pyrkiä rakentamaan erilaisia suojaus- ja sopeutuskeinoja äärimmäisten tilanteiden varalle, mutta jos yhteiskunnan ympäristö esimerkiksi ilmastonmuutoksen myötä muuttuu niin, että äärimmäinen kuivuus, rankkasateet ja tulvat toistuvat jatkuvasti mutta ennakoimattomasti niin minkään yhteiskunnan voimavarat tuskin riittävät poistamaan tästä aiheutuvaa vahinkoa kansalaisten aidoille mahdollisuuksille saavuttaa hyvinvointia.

Kestävyyden kaksi ulottuvuutta

Kuten todettu, kestävyteen liittyy kaksi ulottuvuutta tai näkökulmaa: yhden yhteiskunnan kestävyys ja globaali kestävyys. Aloittaen globaalista näkökulmasta ja yhdistäen hyvinvoinnin eettiset vähimmäisedellytykset kestävyys- den tavoitteeseen voidaan sanoa, että:

Globaalina tavoitteena kestävyys tarkoittaa hyvinvoinnin eettisten vähimmäisedellytysten turvaamista ja ylläpitämistä kaikille ihmisille globaalisti ja yli sukupolvien.

Lienee selvää, että esimerkiksi sellaisten resurssien kuin riittävän ravinnon, puhtaan veden, säädylisen asunnon ja perusterveyden sekä ruumiillisen koskemattomuuden turvaaminen kuuluvat globaalisti kenelle tahansa sukupolvesta riippumatta. Myös riittävän yhteiskunnallisen toimintavalmiuden turvaamisen peruskansalaisoikeuksien ja riittävän koulutuksen avulla voi perustellusti katsoa olevan perusedellytys inhimilliselle hyvinvoinnille yhteiskunnasta ja sukupolvesta riippumatta.

Hyvinvoinnin eettisten vähimmäisedellytysten katso- taankin usein pätevän globaalisti kaikkiin ihmisiin yhteis- kunnasta riippumatta, jolloin yhteiskunnilla (ja jopa yksit- täisillä ihmisillä) on eettinen velvollisuus huolehtia niiden takaamisesta paitsi oman yhteiskuntansa jäsenille niin myös muiden yhteiskuntien ja tulevien sukupolvien ih- misille.²¹ Mutta kuten luvussa 2 käy tarkemmin ilmi, tämä globaali velvollisuus ei vielä tarkoita sitä, etteikö yhteis- kunnalla (ja sen kansalaisilla) voisi ja jopa tulisi olla erityisiä yhteiskuntaspesifejä kestävyystavoitteita ja velvollisuuksia, jotka keskittyvät yhteiskunnan omien kansalaisten hy- vinvointiresurssien ja toimintavalmiuksien turvaamiseen nyt ja tulevaisuudessa:

Yhteiskunnallisena tavoitteena kestävyys liittyy en- nen kaikkea kansalaisten hyvinvointia mahdollistavien resurssien ja toimintavalmiuksien ylläpitämiseen ja uu- sintamiseen sukupolvelta toiselle niin että hyvinvoinnin taso ja laatu säilyvät eettisesti hyväksyttävänä.

Mikä on eettisesti hyväksyttävä laatu ja taso kunkin yh- teiskunnan kohdalla, riippuu oleellisesti siitä, millaiset re- surssit ja toimintavalmiudet yhteiskunta on päättänyt vä- himmäisedellytysten yläpuolella kansalaisilleen turvata ja onko tämä taso eettisesti puolustettavissa globaalin kestävyys- näkökulmasta. Ajatellaan vaikkapa, millai- sia toimintavalmiuksia kussakin yhteiskunnassa tarvitaan

19 Joidenkin filosofien mukaan luonnon eettinen arvo piilee juuri siinä, että ihmiset haluavat kokea olevansa osa jotain suurempaa "aitoa luonnollista" kokonaisuutta (esim. australialaisfilosofit Robert Goodin (1992) ja Robert Elliot (1997)). Kokemukset alkuperäisestä ja koskemattomasta luonnosta ovat tällöin myös tärkeä osa ihmisten hyvinvointia.

20 Vielä äärimmäisempi esimerkki ovat tietysti ne saarivaltiot, jotka uhkaavat hävitä ilmastonmuutoksen myötä tyystin.

21 Vrt. esim. Buchanan 2004; Cripps 2013; Caney 2010a.

tasavertaiseen kansalaisuuteen ja aidosti yhtäläisiin mahdollisuuksiin osallistua yhteiskunnan toimintaan ja päätöksentekoon. Kyky toimia tasavertaisena yhteiskunnan jäsenenä ja kansalaisena vaatii kehittyneessä tietoyhteiskunnassa muutakin kuin pelkkien perustarpeiden tyydyttämistä.²² Tietyistä tietoteknisistä välineistä tulee lähes välttämättömyyksiä, samoin tietynlaisista mahdollisuuksista kouluttaa itsensä korkeasti. Kuinka näihin yhteiskuntaspesifeihin hyvinvointiodotuksiin tulisi suhtautua? Missä määrin ne oikeuttavat esimerkiksi globaalia keskiarvoa tai jopa kestävä taso²³ huomattavasti suurempaan luonnonresurssien käyttöön?

Yksi tapa vastata näihin globaalia oikeudenmukaisuutta koskeviin kysymyksiin on kiinnittää huomio yhteiskunnan omien hyvinvointiodotusten ja niiden toteuttamiseen vaadittavien globaalien resurssien väliseen suhteeseen. Onko tämä suhde kestävä? Samalla on kiinnitettävä huomio myös siihen, millaiset teknistaloudelliset ja sosiaaliset mahdollisuudet ja voimavarat yhteiskunnalla on muutoksiin ja kansalaistensa hyvinvoinnin kestävämpään tuottamiseen. Näitä kysymyksiä tarkastellaan tarkemmin osissa 2 ja 3.

Kestävän hyvinvoinnin mittaaminen

Tärkeä osa hyvinvoinnin ja kestävyuden suhdetta koskevasta keskustelusta on viime aikoina käyty etenkin taloustieteessä, jonka menetelmät ovat pitkään olleet keskeisiä välineitä tarkastella erilaisten politiikkavaihtoehtojen vaikutuksia inhimilliseen hyvinvointiin sekä ohjata päätöksentekoa valitsemaan hyvinvoinnin kannalta paras vaihtoehto. Yhä yleisemmin on kuitenkin tunnustettu, että taloustieteen nykyisin suosimat menetelmät ja mittarit (sellaiset kuten bruttokansantuote, BKT) ovat liian kapeita tapoja mitata hyvinvointia ja kestävyttä. Kuten kritiikissä usein nostetaan esiin, niin ympäristökatastrofi, joka heikentää yhteiskunnan tulevaisuuden tärkeitä resursseja, voi nostaa yhteiskunnan BKT:tä, sillä ympäristövaurioiden korjaaminen todennäköisesti lisää taloudellista toimeliaisuutta ja tuotantoa. Hetkelliseen lopputuotokseen keskittyvä BTK voi johtaa kohdalokkaasti harhaan siitä, miten kestävästi yhteiskunta sillä hetkellä käyttää resurssejaan. Vielä suurempi kysymys liittyy siihen, ettei kansallisen tason BKT-mittari kerro mitään siitä, miten globaalisti kestävä maan taloudellinen toiminta on tai miten toiminta vaikuttaa muihin tai on riippuvainen muiden maiden taloudellisesta toiminnasta.

BKT on täten äärimmäisen rajallinen mittari sekä kestä-

Hyvinvoinnin eettisten vähimmäisedellytysten katsotaan usein pätevän globaalisti kaikkiin ihmisiin yhteiskunnasta riippumatta.

vyyden ylisukupolvisesta että globaalista ulottuvuudesta tarkasteltuna. Kirjallisuudessa ovatkin viime aikoina voimakkaasti lisääntyneet erilaiset yritykset rakentaa korvaavia mittareita. Hiljattain on julkaistu myös paljon erilaisia kokoavia arvioita näiden vaihtoehtojen vahvuuksista ja heikkouksista.²⁴

Yleisenä huomiona voi sanoa, ettei mikään vaihtoehtoistakaan onnistu täyttämään paikkaansa täysin yhtenä kaikenkattavana mittarina, joka tavoittaisi kerralla hyvinvoinnin eri ulottuvuudet ja kestävyuden sekä yhden yhteiskunnan että globaalien kestävyystavoitteiden näkökulmasta. Esimerkiksi laajempaa hyvinvointikäsitystä ja toimintavalmiuksia tavoittamaan kehitetty inhimillisen kehityksen mittari (*Human Development Index, HDI*) soveltuu pääosin mittamaan maiden kykyä turvata kansalaisilleen kolme eettistä vähimmäisedellytystä (normaalimittainen elämä, riittävä elintaso ja riittävä koulutus), mutta mittari kertoo vähän Suomen kaltaisten kehittyneiden maiden hyvinvoinnista (esim. kuinka laajemmat toimintavalmiudet on turvattu) ja hyvinvoinnin kestävyyydestä.

Hoffrén et al. (2010) suosittelevat laajemman hyvinvoinnin mittariksi niin sanottua aidon kehityksen indikaattoria (*Genuine Progress Indicator, GPI*), joka ottaa huomattavasti monipuolisemmin huomioon hyvinvointiin vaikuttavat muutokset erilaisissa yhteiskunnallisissa sekä ympäristöllisissä resursseissa. Mutta tämäkään mittari ei tavoita hyvinvoinnin pitkän aikavälin globaalia kestävyysulottuvuutta. Tälle paikalle Hoffrén et al. (ks. myös Stiglitz-Sen-Fitoussi, 2009) suosittelevat taasen yhteiskunnan todellista nettosäästämisastetta mitattavaa *Genuine Savings (GS)* -indeksiä. Molempiin mittareihin sisältyy kuitenkin yhä paljon avoimia kysymyksiä. Aidon kehityksen indikaattorin tavoitteena on yhteismitallistaa eri hyvinvoinnin ulottuvuudet rahamääräiseksi ja tähän liittyy monia, myös filosofeja paljon askaruttaneita, avoimia kysymyksiä ja haasteita.²⁵ Todelliset

22 Ks. erityisesti Lichtenberg 2014.

23 Kestävä päästötaso tarkoittaa sellaista tasoa, jonka ihmiset globaalisti voivat päästää ilman että ihmisen aiheuttama ilmastonmuutos pahenee.

24 Ks. esim. Hoffrén, Lemmetyinen & Pitkä 2010; Bkt ja kestävä hyvinvointi. Yksi luku ei riitä suomalaisen yhteiskunnan tilan kuvaamiseen 2011). Tärkeä lähtökohta keskustelulle on ollut Ranskan hallituksen tilaama Stiglitz, Sen & Fitoussi 2009; ks. myös Fleurbaey 2009.

25 Monet filosofit suhtautuvat varauksellisesti erilaisten keinotekoisien hinnoittelu- ja arvottomien menetelmien käyttöön ja muistuttavat, kuinka monien sosiaalisten ja ympäristöllisten resurssien hyvinvointiarvo (muusta eettisestä arvosta puhumattakaan) on usein jotain muuta kuin menetelmillä esiin saatu keinotekoinen hinta. Ks. esim. Sagoff 2004.

säästöt -mittari taas kärsii osittain siitä, että se perustuu pitkälti yllä mainittuun heikon kestävyuden ajatukseen eri pääomamuotojen korvattavuudesta toisillaan. Näin se voi antaa liian ruusuisen kuvan yhteiskunnan kestävydestä joidenkin hyvin rajallisesti korvattavien resurssien suhteen. Säästämisasteen mittaaminen perustuu myös maan omien luonnonvarojen käyttöön ja mittaa huonosti sellaisten maiden luonnonvarojen käytön kestävyyttä, jotka tuovat nämä resurssit pääosin ulkomailta. Ekologinen jalanjälki (*Ecological footprint*) taas on kehitetty pääosin tarkastelemaan luonnonvarojen käytön globaalia kestävyyttä ja laskennassa käytetään paljon maailman keskimääräisiä lukuarvoja, jotka jättävät huomiotta kansallisia erityispiirteitä luonnonvarojen käytössä sekä tuonnissa ja viennissä. Mittarin soveltaminen maakohtaisesti johtaakin helposti harhaanjohtaviin tuloksiin.²⁶

Arviot uusista mittareista painottavatkin eräänlaista kestävyysmittareiden "kojelautaa", jonka yksittäiset mittarit kertovat eri puolia yhteiskunnan resurssien käytön kes-

tävyydestä. Yksi kertoo jäljellä olevista resursseista kun taas toinen resurssien käytön kestävydestä oman yhteiskunnan kulutuksen näkökulmasta ja kolmas suhteessa globaaliin kulutukseen. Oleellista on että "ajajat", yhteiskunnan päättäjät ja kansalaiset, osaavat eri mittareiden perusteella muodostaa oikean kuvan siitä, onko yhteiskunnan "meno" tällä hetkellä kestävä suhteessa omiin voimavaroihin ja suhteessa muihin "tiellä liikkujiin". Jotta tällainen kokonaistilannekuva pystytään tekemään, täytyy "kuskeilla" olla näkemys siitä, mitä mittareiden lukemat kertovat ja miten ne liittyvät toisiinsa ja ovat riippuvaisia toisistaan. Ilman eettistä käsitystä siitä, missä menee tavoiteltava "turvallinen ja kestävä ajonopeus" ja milloin lähesytään kriittistä tasoa, tämä ei ole mahdollista.

Tässä luvussa olen puolustanut hyvinvoinnin vähimmäisedellytyksiä soveliaana eettisenä lähtökohtana kestävyystavoitteille. Seuraavassa luvussa tarkastelen tämän lähtökohdan käyttökelpoisuutta kestävyystavoitteiden toteuttamisessa keskinäisriippuvaisessa maailmassa.

Yhä yleisemmin on tunnustettu, että taloustieteen nykyisin suosimat menetelmät ja mittarit ovat liian kapeita tapoja mitata hyvinvointia ja kestävyyttä.

26 Ks. Suomen osalta esim. Väinämö 2006.

2. Kestävystavoitteiden toteuttaminen keskinäisriippuvaisessa maailmassa

ENSIMMÄISESSÄ LUVUSSA MÄÄRITTELIN tiettyjä eettisiä minimivaatimuksia kestävyydelle. Tässä toisessa luvussa tarkastelen, mitä eettisten kestävyysvaimusten toteuttaminen edellyttää yhteiskunnilta ja sen jäseniltä. Käsittelem tätä kysymystä ensiksi yhteiskuntien kannalta. Luvun lopussa pohdin yhteiskuntien ja yksittäisten kansalaisten välistä vastuun jakoa. Molempien tarkastelujen keskeinen teema on toimijoiden keskinäisriippuvuus kestäväystavoitteiden toteuttamisessa.

Mikä keskinäisriippuvuus?

Kysymys yksittäisten yhteiskuntien (valtioiden, kansakuntien, kansojen) välisistä suhteista on kansainvälisen politiikan ja poliittisen taloustieteen tärkeimpiä kysymyksiä. Vaikka huomiot yhteiskuntien välisen yhteistyön ja työnjaon hyödyistä yksittäisille kansakunnille on huomattu jo varhain²⁷, on aiheen käsittely kirjallisuudessa lisääntynyt voimakkaasti erityisesti 1970-luvulta lähtien. Tärkeä teos, jonka pohjalta myöhempää keskustelua on käyty, on Harvardin yliopiston professorien Robert O. Keohane ja Joseph S. Nye'n vuonna 1977 julkaistu kirja *Power and Interdependence*.²⁸ Kirjassaan Keohane ja Nye esittävät, että vastoin kylmän sodan aikana vallalla ollutta "realismin" käsitystä, kansainvälistä politiikkaa ei niinkään hallitse valtioiden välinen geopoliittis-sotilaallinen valtataistelu vaan erilaiset ja eriaistiset riippuvuussuhteet yhteiskuntien välillä synnyttävät ja ylläpitävät kansainvälistä yhteistyötä ja instituutioita. Erityisesti kirjoittajat huomioivat maiden välisen taloudellisen riippuvuuden lisääntymisen rahoitus- ja tavaramarkkinoiden yhdistyessä sekä yhteiset kaikkia

Ekologiset riippuvuussuhteet ja niihin liittyvät haavoittuvuudet tulevat ilmastonmuutoksen myötä korostumaan yhä voimakkaammin.

koskevat ympäristöongelmat.

Realismin näkemyksen mukaan kansainvälisillä areenoilla valtiot pyrkivät pääasiassa edistämään kylmästi omia kansallisia valtapoliittisia, sotilaallisia ja taloudellisia intressejään.²⁹ Näkemys perustuu seuraaviin oletuksiin: (1) kansainvälistä areenaa luonnehtii anarkian kaltainen tila, jossa ei ole tilaa yhteisille säännöille, luottamukselle tai moraalille; (2) kansainvälisen politiikan toimijoita ovat yksinomaan valtiot, jotka ovat rationaalisia oman etunsa maksimoijia; (3) yksikään valtio ei pysty yksin hallitsemaan vaan jokainen joutuu olemaan jatkuvasti varpaillaan muita vastaan oman turvallisuutensa ja asemansa säilyttämiseksi. Realisteille kansainvälisen politiikan historia on paras tae heidän näkemyksensä paikkansa pitävyydestä: hetkittävät rauhan jaksot ovat aina katkenneet valtioiden välisiin erilaisiin konflikteihin, joita voidaan parhaiten selittää maiden pyrkimyksillä edistää ja turvata omia kansallisia intressejään. Sielläkin missä kansainvälisiä sopimuksia ja yhteistyötä on syntynyt, tulisi ne ymmärtää kansallisia intressejä

27 Ks. esim. Smith 2015.

28 Uusin versio tästä ilmestyi sarjassa Longman Classics in Political Science, Keohane & Nye 2011.

29 Ks. Waltz 1979; Mearsheimer 2001; Morgenthau 1985.

edistävänä ”hatarina” koalitioina, jotka purkautuvat saman tien kun valtioille on omien intressien kannalta edullisinta irtisanoutua niistä. Realistien näkemystä onkin usein kuvattu seuraavalla yksinkertaisella peliteoreettisella mallilla³⁰:

Koska valtiot ovat epävarmoja toisten halusta yhteistyöhön, on kunkin valtion rationaalisen oman edun mukaista pyrkiä lopulta aina kieltäytymään tai irtautumaan yhteistyöstä:

- jos muut jättäytyvät yhteistyön ulkopuolelle on oman edun kannalta huonoin vaihtoehto pyrkiä edistämään yhteistyötä yksin, koska silloin joutuu kantamaan vain tästä koituvat kustannukset vailla yhteistyön tuomia hyötyjä
- jos muut ryhtyvät yhteistyöhön, edistää omaa etuaan parhaiten jos jättäytyy yhteistyön ulkopuolelle ja ”vapaamatkustaa” muiden yhteistyöllä eli nauttii sen eduista tarvitsematta itse kantaa osallistumisen kustannuksia.

Johtuen näin kuvatuista valtioiden välisistä suhteista, realistit katsovat että ainoa tapa synnyttää pysyvää yhteistyötä ”itsekkäiden” valtioiden välillä olisi jokin pakottava kansainvälinen hallinto, jolla olisi riittävät pakkokeinot vapaamatkustuksen estämiseen. Mutta koska tällaista pakottavaa ”maailmanhallintoa” ei ole näköpiirissä (miten ”itsekkäät” valtiot sellaisen onnistuisivat pystyttämään?), on realistien mielestä selvää, ettei aitoa kansainvälistä ja kestävä yhteistyötä (saati aidosti kansainvälistä lainsäädäntöä, joka perustuisi joihinkin moraalisiin periaatteisiin) pysty syntymään.

Keohanen ja Nyen ”institutionalismiksi” nimetty näkemys kiisti realismin yksinkertaisen kuvan kansainvälisestä politiikasta ja haastoi sen äärimmäisen pessimismin kansainvälisen yhteistyön suhteen. Keohane ja Nye eivät kiistäneet valtioiden asemaa tärkeinä kansainvälisenä toimijoina tai valtioiden oman edun tavoittelua, eivätkä myöskään kansallisen turvallisuuden kysymysten tärkeyttä kansainvälisessä politiikassa. Mutta he muistuttivat, kuinka yhteiskuntien välinen keskinäisriippuvuus³¹ toisistaan eri tasoilla on johtanut siihen, etteivät realistien olettamukset enää riittäneet selittämään kansainvälistä politiikkaa.³²

Ensinnäkin institutionalistit huomauttavat, etteivät yh-

teiskunnat, jotka ovat riippuvaisia omien etujensa ja kansalaistensa hyvinvoinnin turvaamisessa toisistaan, voi keskittyä kansainvälisessä politiikassa vain kilpailemaan keskenään sotilaallisesta hegemoniasta. Kysymykset hyvinvoinnista ja sen turvaamisesta pitkälti yhteistyön avulla nousevat vähintään yhtä tärkeiksi. Yhdistyneet ja avoimet kansainväliset rahoitus- ja tavaramarkkinat, pitkälle edennyt kansainvälinen työnjako ja erikoistuminen tarkoittavat sitä, että yhteiskuntien hyvinvoinnin kestävä ylläpitäminen on paljolti riippuvainen maiden kyvystä pärjätä kilpailussa näillä markkinoilla. Markkinat ovat myös äärimmäisen herkkiä reagoimaan äkillisiin muutoksiin yhdessä yhteiskunnassa ja levittämään vaikutukset nopeasti myös muihin yhteiskuntiin. Toisaalta välttääkseen tällaisten markkinashokkien äärimmäisiä haittavaikutuksia valtiot ovat synnyttäneet yhteisiä tapoja luoda vakautta markkinoille ja estää ja ennakoita äkillisiä muutoksia. Taloudellisten suhteiden lisäksi Keohane ja Nye nostivat esiin myös maiden haavoittuvuuden ja riippuvuuden toisistaan erilaisten vahingollisten ympäristövaikutusten suhteen (esimerkiksi helposti leviävät saasteet, epidemiat ja tuholaislajit). Kuten alla käy ilmi, nämä ekologiset riippuvuus-suhteet ja niihin liittyvät haavoittuvuudet tulevat ilmastonmuutoksen myötä korostumaan yhä voimakkaammin.

Lisäksi, institutionalistit pyrkivät osoittamaan, kuinka kansainväliset instituutiot ovat luoneet tarvittavaa luottamusta valtioiden välille ja tekevät yhteistyöstä valtioille

rationaalista myös niiden oman edun kannalta. Yhtäältä, kansainvälisen yhteistyön instituutiot vähentävät yksittäisten maiden ”vapaamatkustuksen” halua, sillä vakiintunut yhteistyö lisää riskiä että muut rankaisevat ”vapaamatkustajaa”, esimerkiksi sulkemalla tämän osittain hyödyllisen jatkoyhteistyön (tavara- ja rahoitusmark-

kinoiden) ulkopuolelle. Vakiintuneet instituutiot myös lisäävät mahdollisten sanktioiden toteuttamismahdollisuuksia. Toisaalta, yhteistyöinstituutiot lisäävät valtioiden informaatiota toisistaan ja vähentävät näin epä-tietoisuutta ja -luottamusta toisten toimintaa kohtaan. Institutionalistien mallissa valtioiden välinen lisääntynyt yhteistyö ja kansainvälisten instituutioiden (muun muassa WTO) syntyminen esimerkiksi kaupan alalla voidaan

Yhteistyöinstituutiot vähentävät valtioiden välistä epätietoisuutta ja epäluottamusta toisten toimintaa kohtaan.

30 Peliteoriassa tällainen yksilöiden oman rationaalisen edun ja kollektiivisen edun vastakkainasettuminen tunnetaan ns. vangin dilemma -pelinä. Yhteiskuntafilosofian kuuluisimpana esimerkkinä tällaisesta tilanteesta nostetaan usein esiin Thomas Hobbesin yhteiskuntasopimusteoria, jossa ”luonnontila” ennen pakottavan yhteiskuntajärjestyksen syntymistä on samanlainen moraaliton anarkian tila kuin realistit kuvaavat kansainvälisen politiikan pitkälti olevan (Hobbes 1991). Tästä syystä realistista näkemystä kansainvälisistä suhteista nimitetään usein myös hobbesilaiseksi. Tarkemmin vangin dilemma-pelistä ja sen suhteesta resurssien käytön ja yhteiskuntafilosofian kysymyksiin ks. esim. Kyllönen, Lemetti, Noponen & Oksanen (toim.) 2011.

31 Keskinäisriippuvuuden he määrittivät seuraavalla tavalla: ”Dependence means a state of being determined or significantly affected by external forces. Interdependence, most simply defined, means mutual dependence. Interdependence in world politics refers to situations characterized by reciprocal effects among countries or among actors in different countries.”(Keohane & Nye 2011.)

32 Idealisoitua tilannetta, jossa kaikki yhteiskuntien väliset suhteet ovat kaikilla kolmella tavalla täysin keskinäisriippuvaisia ja mahdollisimman vähän kuvattavissa realismin olettamuksilla Keohane ja Nye nimittivät monimutkaiseksi keskinäisriippuvuudeksi (complex interdependence).

selittää taloudellisen yhteistyön ja instituutioiden tuomalla riittävän lyhyen aikavälin (lisä)hyödyllä kaikille osapuolille.³³ On kuitenkin huomattava, ettei yhteiskuntien keskinäisriippuvuus vain edistä yhteistyötä, vaan kuten Keohane ja Nye huomauttavat etenkin ekologiset riippuvuus-suhteet saattavat myös estää kaikkia hyödyttävän yhteistyön syntymisen (palaan tähän seuraavassa osiossa).

Lopulta, painottaessaan erilaisia ja eriasteisia riippuvuus-suhteita yhteiskuntien välillä Keohane ja Nyen teoria haastoi realismiin liittyneen näkemyksen kansainvälisestä politiikasta pelkästään valtioiden välisenä valtapoliittisena pelinä. Ensinnäkin, valtioiden ”kansallinen intressi” ei ole mikään muuttumaton sotilaallis-taloudellisen hegemonian edistäminen, kuten realistit tuntuivat usein olettavan, vaan taustalla vaikuttavat monenlaiset kunkin yhteiskunnan sisäiset poliittiset valtataistelut, jotka saattavat muuttaa valtion ulkopoliittikan tavoitteita radikaalistikin. Vielä tärkeämpää on kuitenkin se, että kansainvälistä, tai globaalia, politiikkaa tehdään myös suoraan muilla kuin valtioiden välisellä tasolla. Kansainvälisen yhteistyön edellytyksiin, mahdollisten instituutioiden rakenteisiin ja siihen missä määrin eri yhteistyömuodot ovat valtioille kannattavia (joko suoraan taloudellisesti tai esimerkiksi niiden maineen tai uskottavuuden kannalta) vaikuttavat paljon myös muun muassa kansainväliset yritykset, kansalaisjärjestöt tai kirkot ja muut uskonnolliset yhteisöt.

Keskinäisriippuvuus ja globaalien eettisten periaatteiden mahdollisuus

Huomiot yhteiskuntien ja ihmisten keskinäisriippuvuuden lisääntymisestä muuttivat myös yhteiskuntafilosofista keskustelua siitä, missä määrin kansainvälistä politiikkaa voi analysoida eettisestä näkökulmasta ja mitkä eettiset periaatteet pätevät globaalisti. Realismin mukaan kansainväliseen politiikkaan ei liity moraalialia, vaan kyse on valtioiden itsekästä omien etujen ajamisesta. Yhteiskuntafilosofiassa lähelle realistien näkemystä tulevat sellaiset näkemykset, joiden mukaan eettiset periaatteet pätevät vain yhteiskuntien sisällä. Kansainvälisellä ja globaalilla tasolla tällaisia eettisiä periaatteita ei joko ole tai ne ovat huomattavasti rajatumia kuin yhteiskuntien sisällä. Perusteena tälle globaalin moraalin ja oikeudenmukaisuuden

”mahdottomuudelle” esitetään usein kolmenlaisia perusteita³⁴: (1) laaja erimielisyys kansallisten näkemysten välillä moraalista ja oikeudenmukaisuusperiaatteista,³⁵ (2) kansakuntien (valtioiden, kulttuurien) oikeus päättää itse mitä ja miten eettisiä periaatteita sovelletaan sekä (3) eettisiä periaatteita ja etenkin materiaalistien hyötyjen oikeudenmukaista jakoa aidosti toteuttamaan kykenevien kansainvälisten instituutioiden puute.

Ensimmäiseen ja toiseen perusteeseen liittyy usein pelko siitä, että eettisten periaatteiden soveltaminen kansakuntien välillä johtaa jonkinlaiseen moraaliseen imperialismiin, jossa kansakuntia pakotetaan omaksumaan omalle kulttuurille vieraita moraalisia arvoja ja periaatteita. Monikulttuurisen suvaitsevaisuuden nimissä usein muistutetaan, että pikemminkin meidän tulisi pidättäytyä tuomitsemasta ja yrityksistä muuttaa toisten yhteiskuntien ja kulttuurien arvoja ja periaatteita, vaikka ne meidän näkökulmastamme olisivatkin moraalisesti vääriä.

Suhtautumisessa moraalisen imperialismiin uhkaan – ja suvaitsevaisuuden samanaikaisessa peräänkuuluttamisessa – on kuitenkin oltava tarkkana. Yksi tapa perustella imperialismiin vastustusta ja vaatia suvaitsevaisuutta on eettinen relativismi. Relativismin näkökulmasta muiden kulttuurien arvojen tuomitsemiselta ulkopäin puuttuu oikeutus, koska relativismin mukaan kulttuurien ylittävät moraaliperiaatteita ei ole vaan kaikki moraaliset ”totuudet” ovat totta vain jonkin kulttuurin sisällä ja niitä voi arvostella vain sisältäpäin. Eettiseen relativismiin perustuva suvaitsevaisuuden puolustaminen on kuitenkin kestävä ja ristiriitainen tapa vastustaa moraalista imperialismia: kun näkemys suvaitsevaisuuden nimissä tuomitsee moraaliperiaatteiden asettamisen toisille kulttuureille moraalisesti vääränä, esittää tämä näkemys yleispätevän moraalivaatimuksen kaikille, mikä eettisen relativismin mukaan ei ole mahdollista. Johdonmukaisesti eettisen relativismin pitää myöntää, että ”moraalinen imperialisti”, joka uskoo omien eettisten periaatteiden jopa pakottamisen muille olevan moraalisesti oikein, on yhtä oikeassa kuin ”suvaitsevainen relativisti”, joka tuomitsee hänen imperialisminsa.³⁶

Ettinen relativismi ja siihen perustuva pidättäytyminen eettisten periaatteiden ja vaatimusten esittämisestä kansainvälisellä tasolla ovat näin ollen perusteettomia kantoja. Samoin voidaan hyvin perustein kiistää, että kulttuurien välillä olisi ylittämättömiä erimielisyyksiä ainakaan siitä, mitä ovat moraalisen ja oikeudenmukaisen kohtelun vähimmäisvaatimukset.³⁷ Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö eettisten periaatteiden ja tavoitteiden edistämässä vieraissa

33 Ks. Axelrod & Keohane 1985. Kirjallisuudessa tällaista tilannetta kuvataan usein peliteoreettisesti niin sanotulla hirvenmetsästyksen pelillä (tai varmistuspelillä). Pelin kuvaus kertoo hyvin sen perusajatuksen suhteessa edellä kuvattuun vangin dilemmaan: kaikki metsästäjät haluavat saada saaliiksi mieluummin hirven kuin jäniksen, mutta hirvenmetsästyksen vaatii yhteistyötä kun taas jäniksen voi pyytää yksinkin. Hirven saaminen on kuitenkin riittävä palkinto motivoimaan metsästäjät yhteistyöhön ja pitämään kiinni yhteisistä metsästyssäännöistä, jotta arvokas saalis saadaan metsästettyä.

34 Hyvä kooste näistä ja vastaus niihin: Buchanan 2004.

35 Esim. Miller 1995; Waltzer 1983.

36 Ks. Williams 2010.

37 Vrt. 1 luvussa keskustellut hyvinvoinnin eettiset vähimmäisedellytykset, mutta huomaa myös alla oleva keskustelu vähimmäistason ylittävistä hyvinvointi- ja oikeudenmukaisuuskäsityksistä ja niitä koskevista perustelluista erimielisyyksistä. Tarkemmin aiheesta ks. esim. Buchanan 2004.

Yhteiskunnissa jäsenet ovat oman hyvinvointinsa suhteen oleellisesti riippuvaisia yhteiskunnan kautta tapahtuvasta yhteistyöstä muiden kanssa.

yhteiskunnissa ja kulttuureissa sekä globaalilla tasolla tulisi olla äärimmäisen tarkkana ja varovainen. Hyvät syyt sopivalle varovaisuudelle nousevat erityisesti toisesta ja kolmannesta yllämainituista perusteista.

Taustat toiseen perusteeseen kansakuntien autonomiasta sovellettavien eettisten periaatteiden suhteen liitetään usein jo tämän työn ensimmäisessä luvussa mainittuun John Rawlsin tärkeään *Oikeudenmukaisuusteoriaan*. Tuossa teoksessa Rawls esitti, että se, mikä tekee oikeudenmukaisuuskysymyksistä yhteiskuntien sisällä erityisen tärkeitä, on se, että yhteiskunnissa jäsenet ovat oman hyvinvointinsa suhteen oleellisesti riippuvaisia yhteiskunnan kautta tapahtuvasta yhteistyöstä muiden kanssa. Silloin on tärkeää jo yhteiskunnallisen vakauden säilyttämiseksi, että yhteistyön tuomat hyödyt jaetaan oikeudenmukaisesti niin, että yhteiskunnan kaikki jäsenet – niin huonoimmasa asemassa olevat kuin paremmin menestyvät – hyötyvät yhteistyöstä. Jaon pitää myös perustua periaatteisiin, jonka yhteiskunnan jäsenet kokevat oikeudenmukaisiksi omista näkökulmistaan käsin.³⁸

Rawlsin oma näkemys oli kuitenkin, ettei samanlaisia keskinäisriippuvuuden suhteita ihmisten välillä vallitse kansainvälisellä tasolla. Täten ne oikeudenmukaisuusperiaatteet, jotka hän määritteli teoriassaan yhteiskuntien sisäistä institutionaalista rakennetta ohjaamaan, eivät Rawlsin mukaan päde kansainvälisesti. Myöhemmin teoksessa *Kansojen oikeus* Rawls täsmensi tätä näkemystään ja hahmotteli paljon löyhemmät eettiset periaatteet, jotka vallitsevat yhteiskuntien (ja niiden jäsenten) välillä globaalisti.³⁹

Niin sanotut kosmopolitanistit puolestaan kiistävät ajatuksen siitä, että moraaliset periaatteet olisivat jotenkin perustavanlaatuisesti erilaisia yhteiskuntien sisällä ja globaalisti. Esimerkiksi utilitarismi eri muodoissaan lähtee siitä, että kaikkien ihmisten hyvinvointia on edistettävä samanarvoisesti kaikkialla eikä ihmisten kansallisuus tai

syntymämaa saa tehdä tässä eroa ihmisten välille.⁴⁰ Yhtä lailla globaalisti tasa-arvoista suhtautumista ihmisiin yhteiskunnasta riippumatta peräänkuuluttaa tämän työn ensimmäisessä osassa lähtökohdaksi otettu hyvinvoinnin eettisten vähimmäisedellytysten käsitys.

Ensimmäisessä luvussa puolustin käsitystä hyvinvoinnin eettisesti perustellusta objektiivisesta minimitasosta, joka voidaan määritellä tiettyjen, inhimilliselle mielekkäälle elämälle tärkeiden resurssien ja toimintavalmiuksien kautta ja jonka turvaaminen ihmisille yhteiskunnasta riippumatta on yhteinen moraalinen velvollisuutemme.⁴¹ Yhteiskunnilla voi olla tämän tason yläpuolella erilaisia käsityksiä siitä, mitä hyvinvointiin kuuluu, mitä yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus tarkoittaa ja miten yhteiskunta sitä toteuttaa, mutta se, mitä voidaan hyvin eettisin perustein katsoa kuuluvan kaikille yhteiskunnasta ja synnyinmaasta riippumatta, on kutakuinkin ensimmäisessä luvussa määritellyt hyvinvoinnin vähimmäisresurssit ja toimintavalmiudet. Tämän mukaisesti voidaan sanoa:

Yhteiskunnilla ja niiden jäsenillä on moraalinen velvollisuus edistää globaalisti ja yli sukupolvien kaikkien ihmisen pääsyä hyvinvoinnin eettiset vähimmäisedellytykset turvaavien instituutioiden piiriin.

Charles Beitzin ja Thomas Poggen⁴² mukaan perusteet tälle yhtäläiselle globaalille kohtelulle on nyky maailmassa löydettävissä myös Rawlsin omasta teoriasta: globaalin keskinäisriippuvuuden lisääntyessä Rawlsin esittämät perusteet sille, miksi oikeudenmukaisuuskysymykset ovat tärkeitä yhteiskuntien sisällä, pätevät nyt myös globaalisti. Yhteiskuntien ja niiden jäsenten hyvinvointi on paljolti riippuvainen yhteiskunnan sisäisen yhteistyön lisäksi erilaisista kansainvälisen yhteistyön muodoista. Kansainväliset instituutiot ja taloudelliset rakenteet myös pitkälti vaikuttavat yhteiskuntien sisäiseen hyötyjen ja haittojen jakoon, joskus jopa enemmän kuin yhteiskunnan omat instituutiot (vrt. velkakiiriin ajautuneet maat kuten Kreikka tai monet vähiten kehittyneet maat). Siksi ei ole mitään perustetta, miksei Rawlsin oikeudenmukaisuusperiaatteita tulisi soveltaa johdonmukaisesti myös kansainväliseen politiikkaan. Tämä tarkoittaisi esimerkiksi sitä, että kansainvälistä kauppaa hallinnoiva lainsäädäntö tai esimerkiksi ympäristösopimukset tulisi laatia niin, että ne hyödyttävät globaalisti heikoimmasa asemassa olevia, joilta hyvinvoinnin eettiset vähimmäisresurssit puuttuvat tai uhkaavat (esim. ilmastonmuutoksen vuoksi) hävitä (vrt. Rawlsin periaatteet viitteessä 38).

38 Löytääkseen tällaiset periaatteet Rawls esitti kuuluisan hypoteettisen valintatilanteen, jossa yhteiskunnan jäsenet valitsevat yhteiskunnassa sovellettavat oikeudenmukaisuusperiaatteet tietämättä omaa asemaansa, tavoitteitaan, sukupuoltaan. Rawlsin ajatus oli että näin taataan se, että ihmiset valitsevat kaikkien kannalta hyödylliset periaatteet. Rawlsin mukaan valittuja periaatteita, jotka ohjaavat yhteiskunnan taloudellisia rakenteita, tulojakoa ja lainsäädäntöä, on kaksi: (1) kaikille taataan yhtäläiset perusvapaudet ja oikeudet; (2) yhteiskunnan eriarvoisuuksien on koiduttava yhteiskunnan heikoimmasa asemassa olevien hyödyksi ja niiden on liityttävä reiluun mahdollisuuksien tasa-arvoon.

39 Rawls 2007.

40 Ks. esim. Singer 1972.

41 Vrt. Buchanan 2004.

42 Beitz 1979; Pogge 1989.

Keskinäisriippuvuus ja yhteiskuntien rajattu autonomia

Kosmopolitanismin hyväksyminen ei vielä tarkoita kuitenkaan sitä, että ero yhteiskuntien sisäisten periaatteiden ja globaalien periaatteiden välillä häviäisi kokonaan. Yksi syy tähän löytyy yllämainitusta kolmannelta perusteesta: globaalien oikeudenmukaisuuden toteuttamiseen kykenevien instituutioiden puute. Tämän tilanteen normatiivisen luonteen ymmärtämiseksi on hyödyllistä tehdä ero ideaalisten ja ei-ideaalisten moraaliperiaatteiden (ja -teorian) välillä. Ideaaliperiaatteet kertovat, mitä meidän tulee tehdä tilanteessa, jossa kaikki muutkin noudattavat samoja periaatteita. Rawlsin oikeudenmukaisuusteoria on tällainen teoria. Ideaalinen teoria kertoo meille, mikä olisi moraalinen ideaali, miten asiat moraalista näkökulmasta tulisi järjestää, mitä kohti meidän tulisi edetä. Ei-ideaalinen teoria taas kertoo, miten moraalisesti epätäydellisessä maailmassa pyrimme kohti moraalista ihannetta sortumatta liialliseen "realismiin" (tai relativismiin, tai jopa nihilismiin) tai toisaalta tavoittamattomaan utopianismiin. Ei-ideaalinen teoria on ikään kuin kartta, joka kertoo miten edetä kohti ideaalia maailmassa, jossa kaikki eivät noudata yhteisiä eettisiä periaatteita.

Kansainvälisen moraalien ja globaalien oikeudenmukaisuuden suhteen ei-ideaalinen teoria usein tunnustaakin nykyisen valtioihin perustuvan kansainvälisen järjestelmän tärkeäksi peruslähtökohdaksi pohtia sitä, miten kohti oikeudenmukaisempaa maailmanjärjestystä voitaisiin edetä. Globaalien instituutioiden rajoitettu toimivalta, riippuvuus yksittäisten valtioiden kansallisista intresseistä (esimerkiksi YK:n turvallisuusneuvostossa) ovat seikkoja, jotka rajoittavat globaalien moraaliperiaatteiden toteuttamista suoraan kansainvälisellä tasolla. Tästä syystä, vaikka ideaalilena moraalilena lähtökohdaksi olisikin kosmopolitanistinen ajatus siitä, että jotkin eettiset periaatteet (esimerkiksi ihmisoikeudet ja hyvinvoinnin vähimmäisedellytysten turvaaminen⁴³) pätevät kaikissa kulttuureissa ja yhteiskunnissa, ovat nykyiset (epäoikeudenmukaisetkin) valtiolliset rakenteet usein (vielä) paras tapa edistää näiden periaatteiden toteutumista. Monet kansainvälisen etiikan ja politiikan teoreetikot uskovat myös, että valtioiden kaltaiset toimijat säilyvät tärkeinä oikeudenmukaisuuden toteuttajina myös tulevaisuudessa, vaikka yhä globaalimpia rakenteita synty-

sikin. Kyse on ennen kaikkea siitä, että he uskovat oikeudenmukaisuuden toteuttamisen vaativan demokraattista päätöksentekoa, joka onnistuu vain jos poliittiset yhteisöt eivät kasva liian suuriksi ja monimutkaisiksi (vrt. esimerkiksi keskustelu EU:n demokraatiavajeesta).⁴⁴

Toinen tärkeä syy painottaa valtioiden roolia globaalien tavoitteiden toteuttajina ja yhteiskuntien rajattua autonomiaa päättää (demokraattisesti) siitä, miten hyvinvointi jaetaan oikeudenmukaisesti, liittyy perusteltuihin erimielisyyksiin siitä, mitä ideaaliteoria käytännössä tarkoittaa epävarmassa maailmassa. Monet moraal- ja yhteiskuntafilosofit tunnustavat, että vaikka on hyvin mahdollista, että on olemassa "yksi" totuus siitä, mitä oikeudenmukaisuus tarkoittaa ja mitä eettiset periaatteet yhteiskuntien sisällä, globaalisti ja sukupolvien välillä ovat, me emme tiedä (vielä) tarkalleen, mikä perusteltu käsitys eettisistä periaatteista on lopulta se oikea. Tällä hetkellä meillä on useita hyviä ja perusteltuja näkemyksiä ja teorioita⁴⁵, joista niin filosofit kuin yhteiskuntien jäsenetkin ovat valistuneesti eri mieltä (esimerkiksi utilitarismi, Rawlsin teoria, erilaiset tasa-arvo teoriat). Erityisesti valistunut erimielisyys eri teorioiden välillä vallitsee siitä, mitä sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus tarkalleen (välttämättömien resurssien ja toiminta-voimien yläpuolella) tarkoittaa ja vaatii.

Valistuneen erimielisyyden vallitessa emme voi turvautua kuin erilaisiin tasapuolisiin päätöksentekomenetelmiin, joilla päätämme mitä perustelluista käsityksistä toteutamme yhteisissä päätöksissä. Demokraattisia menetelmiä pidetään usein kaikkein varteenotettavimpina vaihtoehtoina, joilla päätöksiä yhtä perusteltujen näkemysten välillä tulee tehdä. Siinä määrin kuin kansalliset päätöksentekojärjestelmät säilyvät parhaina tapoina toteuttaa demokratiaa, säilyy myös yksittäisillä yhteiskunnilla ja (kansallis) valtioilla ensisijainen vastuu kansalaisten hyvinvoinnin edellytysten turvaamisesta sekä rajattu autonomia hyvinvointipäätösten suhteen:

Mikäli yksittäinen yhteiskunta turvatessaan kansalaisten hyvinvoinnin (vähimmäis)edellytykset päättää demokraattisesti suosia tiettyä oikeudenmukaisuuskäsitystä ja edistää tiettyjä, esimerkiksi kulttuurisesti arvokaina pitämiään hyvinvointikäsityksiä ja elämäntapoja, on tällaisia päätöksiä tiettyyn rajaan asti kunnioitettava (eli siinä määrin kuin ne ovat sopusoinnussa muiden yhteiskuntien vähimmäisedellytysten turvaamisen ja pitkän aikavälin kestävyystavoitteiden kanssa).

43 Puhe ihmisoikeuksista voidaan ymmärtää yhtenä tapana käsitteellistää ja lopulta kansainvälisoikeudellisesti institutionalisoida ajatus tiettyjen, mielekkäälle elämälle tarvittavien perusresurssien ja toiminta-voimien moraalista velvoittavuudesta. Kun jollakulla oikeus johonkin, on toisilla velvollisuus turvata tuon oikeuden toteutuminen; jos katsomme, että kaikkien ihmisten tulee saada aidot edellytykset saavuttaa tietyt mielekkäiseen ihmiselämään oleellisesti kuuluvat toiminnot ja tilat, tarkoittaa tämä sitä, että toisilla on velvollisuus (esim. yhteiskunnan instituutioiden avulla) turvata nämä edellytykset.

44 Lisäkeskustelua ks. esim. Goodin 2007; List & Koenig-Archibugi 2010; Kyllönen 2014; Kyllönen 2013.

45 Perusteltu näkemys tarkoittaa tässä sellaista, jonka paikkansapitävyys meillä hyviä eettisiä perusteita eikä ole myöskään sellaisia perusteita, jotka tekisivät näkemys täysin epäuskottavaksi. Perusteltu näkemys ei myöskään ole ristiriidassa parhaan luonnontieteellisen tietämuksemme kanssa eikä johda ristiriitaisiin tuloksiin eri tilanteissa. Perustellut näkemykset ja teoriat voivat johtaa joskus moraalisten intuitioidemme ja harkittujen vakaumustemme vastaisiin tuloksiin yksittäistapauksissa (vrt. esim. utilitarismin piittaamattomuus hyvinvoinnin oikeudenmukaisesta jakautumisesta), mutta näitäkin yksittäistapauksia on tarkasteltava suhteessa siihen, miten johdonmukaisia ja uskottavia tuloksia näkemys tai teoria yleensä antaa.

Tästä rajatusta autonomiasta seuraa, että eri yhteiskuntien kesken voi vallita erilaisia käsityksiä siitä, millaista hyvinvointia yhteiskunta pitää arvokkaana ja millaista hyvinvointia ihmiset voivat kussakin yhteiskunnassa tavoitella. Tällä on eettistä merkitystä, kun arvioimme yhteiskuntien erilaisia hyvinvointikäsityksiä ja elämäntapoja kestävyystavoitteiden näkökulmasta.

Ensinnäkin, kuten todettu, yhtäläiset mahdollisuudet toimia tasavertaisena yhteiskunnan jäsenenä vaativat kehittyneessä tietoyhteiskunnassa paljon muutakin kuin pelkkien hyvinvoinnin perustarpeiden tyydyttämistä. Ihmisille on taattava yhtäläiset mahdollisuudet kouluttaa itseään, hankkia itselleen tiettyjä tietoteknisiä välineitä. Tällaiset edellytykset tasavertaiseen demokraattiseen osallistumiseen ovat myös osittain yhdentymässä; ajatellaan vaikka vaatimuksia kehittyneiden ja kehittyvien maiden kansalaisten tasavertaisemmista mahdollisuuksista osallistua ja vaikuttaa suoraan erilaisiin kansainvälisiin sopimuksiin. Tästä huolimatta on selvää, että myös eroja demokraattisen tasavertaisuuden toteutumistavoissa säilyy. Niin kauan kuin valtiot säilyttävät keskeisen asemansa demokraattisten päätösten pääasiallisina näyttämöinä ja kansainväliset päätökset (ollakseen demokraattisesti legitimejä ja kansainvälisoikeudellisesti laillisia) tehdään yhä valtioiden välillä, säilyy myös jonkinlainen ero globaalien eettisten periaatteiden ja yhteiskunnan sisäisten välillä:

Yhteiskuntien materiaalien hyötyjen jaon oikeudenmukaisuutta on tarkasteltava esimerkiksi demokraattisen osallistumisen tasavertaisuuden näkökulmasta ja tämän perusteella voi olla moraalisesti oikeutettua antaa rajattu ensisijaisuus oman yhteiskunnan kanssakansalaisten hyvinvoinnille suhteessa muiden yhteiskuntien ihmisten hyvinvointiin (etenkin eettisten vähimmäisedellytysten turvaamisen yläpuolella).

Toiseksi, yhteiskunnan päätökset vaikuttavat myös siihen, millaisia odotuksia yhteiskunnan jäsenet asettavat omalle tulevalle hyvinvoinnilleen ja millaisin perustein he tekevät elämänvalintojaan. Yhteiskuntafilosofiasa myös näillä odotuksilla on eettistä merkitystä, koska hyvinvoiva elämä ainakin länsimaaisessa liberalistisessa perinteessä perustuu pitkälti yksilöiden mahdollisuuksille valita omat elämänpäämääränsä, suunnitella elämänsä näiden perusteella sekä myös vapauten muuttaa käsityksiään ja suunnitelmiaan.⁴⁶ Kyetäkseen suunnittelemaan omaa elämänsä, sitoutumaan henkilökohtaisiin projekteihin, joiden toteuttamisessa piilee osittain hyvinvoivan ihmiselämän salaisuus, täytyy yhteiskunnan jäsenillä olla joitakin oikeutettuja odotuksia sen suhteen, millainen elämä tässä yhteis-

Mahdollisuudet toimia tasavertaisena yhteiskunnan jäsenenä vaativat paljon muutakin kuin pelkkien hyvinvoinnin perustarpeiden tyydyttämistä.

kunnassa on tulevaisuudessa mahdollista, millainen sallittua. Meyer ja Sanklecha⁴⁷ pohtivat esimerkiksi sitä, millaiset odotukset tulevan päästötason suhteen teollistuneiden maiden kansalaisilla on oikeutettua olla, ottaen huomioon yhteiskuntien rajattu autonomia oikeudenmukaisuus- ja hyvinvointikäsitysten suhteen ja se, että useisiin nykyelämäntapoihin liittyy suhteellisen suuret kasvihuonekaasupäästöt. He päätyvät analyysissään siihen, että globaalit ja ylisukupolviset päästökätköt⁴⁸ asettavat vain reunaehdot sille, millaisia odotuksia voi pitää oikeutettuna kussakin yhteiskunnassa. Lopullinen raja oikeutettujen ja ei-oikeutettujen odotusten suhteen riippuu siitä, millaisia käsityksiä yhteiskunnassa on päätetty (demokraattisesti) edistää.

Yhteiskuntien moraaliset velvollisuudet toisiaan kohtaan

Samalla on muistettava, että eettisestä näkökulmasta kansallinen autonomia ja omien kansalaisten hyvinvoinnin edistämisen oikeutettu ensisijaisuus ovat globaalissa keskinäisriippuvaisessa maailmassa nimenomaan rajattuja. Ajatus inhimillisen hyvinvoinnin eettisistä vähimmäisedellytyksistä, jotka kuuluvat kaikille ihmisille, tarkoittaa, että meillä on yleinen moraalinen velvollisuus turvata nämä edellytykset kaikille ja estää ihmisiä menettämästä niitä myös oman yhteiskuntamme ulkopuolella. Vaikka yhteiskunnilla itsellään on ensisijainen vastuunsa kansalaistensa hyvinvoinnista, nykyisessä keskinäisriippuvaisessa maailmassa yhteiskunnat voivat epäonnistua vastuunsa kantamisessa monista myös niistä riippumattomista ulkoisista syistä. Äkilliset muutokset luonnonolosuhteissa esimerkiksi voivat viedä suuren osan maataloustuotannosta, josta yhteiskunnan jäsenten vähimmäishyvinvointi on paljolti riippuvainen. Lisäksi niissäkin tilanteissa, joissa

46 Rawls 1972; Buchanan 1975.

47 Meyer & Sanklecha 2014.

48 Kuten se IPCC:n asettama, että päästöt pyritään saattamaan nollaan tämän vuosikymmen loppuun mennessä.

yhteiskunnan voi katsoa olevan päätöksillään itse vastuussa epäonnistumisestaan, tulee vähimmäisedellytykset kuitenkin yhä pyrkiä turvaamaan myös epäonnistuneiden yhteiskuntien jäsenille.

Jos ihmisten oma yhteiskunta ei syystä tai toisesta kykene kantamaan vastuutaan kansalaisten vähimmäisedellytysten turvaamisesta, nousee esiin kysymys kenen velvollisuus on ensisijassa tulla apuun. Pohtiessaan maiden kansainvälisiä velvollisuuksia auttaa hädässä olevia David Miller käyttää esimerkkinä tilannetta, jossa satunnainen joukko uimarannalla olevia ihmisiä joutuu päättämään kenen tulisi lähteä pelastamaan ulapalla merihädässä oleva henkilö. On selvää, että vaikka kukaan rannalla olijoista ei ole vastuussa henkilön merihädästä (esimerkiksi kukaan heistä ei kannustanut häntä uimaretkelle tietoisena hänen huonosta uimataidostaan), heillä kaikilla on moraalinen velvollisuus auttaa hukkuva. Mutta on yhtäläillä selvää, ettei tehtävää voi uskoa sellaiselle, joka voisi itse hukkuva sitä suorittaessaan. Pikeminkin tuntuisi perustellulta, että velvollisuuden toteuttaminen lankeaa ensisijassa niille, joilla on paras uimataito ja siten parhaat edellytykset pelastaa hukkuva niin etteivät itse uhkaa joutua merihätään.⁴⁹

Samaa auttamisvelvollisuuksien jakamista osapuolten voimavarojen ja kapasiteettien perusteella Miller ja Simon Caney suosittelivat myös kansainväliseen politiikkaan.⁵⁰ Kuten uimarantaesimerkissä, yksi vaihtoehto kansainvälisten auttamisvelvollisuuksien jakamisessa olisi, että kaikki muut yhteiskunnat tulevat yhtäläisellä panoksella auttamaan epäonnistunutta yhteiskuntaa. Tämä ei kuitenkaan tunnu täysin oikeudenmukaiselta ainakaan sellaisten köyhien yhteiskuntien osalta, jotka itsekin kamppailevat vähimmäisedellytysten turvaamisessa omille kansalaisilleen. Hyvinvoinnin eettisen vähimmäistason näkökulmasta onkin selvää, että yhteiskuntien vastuu muiden auttamisesta koituu ensi sijassa niille yhteiskunnille, joiden omat kansalaiset eivät enää ole välittömässä vaarassa pudota vähimmäistason alapuolelle.

Lisäksi nykyisessä keskinäisriippuvaisessa maailmassa yhteiskunnan kansalaisten vähimmäisedellytysten menettäminen voi johtua monista muiden yhteiskuntien aiheuttamista syistä. Ajatellaan, että yllä olevassa uimarantaesi-

merkissä yksi rannalla olijoista olisi pudottanut hädässä olijan veneestä ja jättänyt hänet selviytymään omin avuin. On selvää, että pidämme tätä henkilöä ensisijaisesti pelastusvastuussa. Jos hän ei itse kykene tehtävää suorittamaan, on hänen ainakin jälkikäteen korvattava pelastustyön kustannukset ja muutoinkin hyvitetävä aiheuttamansa vahinko.⁵¹ Useat eetikot pitävät ihmisten aiheuttamien ympäristömuutosten vakavia seurauksia esimerkkeinä uudenlaisesta vahingonaiheuttamisesta. Näyttäisi yleisesti

Vastuu muiden auttamisesta koituu ensi sijassa niille yhteiskunnille, joiden omat kansalaiset eivät enää ole välittömässä vaarassa pudota vähimmäistason alapuolelle.

hyväksytyltä, että esimerkiksi isoa osaa niistä ilmastonmuutoksen seurauksista, jotka uhkaavat ihmisten hyvinvoinnin eettisiä vähimmäisedellytyksiä (kuten riittävää ravinnonsaantia), pidetään ihmisten kasvihuonekaasupäästöjen aiheuttamina.⁵² Tällöin näyttäisi myös selvältä, että yhteiskunnilla on päästöjensä kautta aiheuttajavastuuta ilmastonmuutoksen vakavista seurauksista ihmisten hyvinvoinnille. Eettisten vähimmäisedellytysten näkökulmasta on myös selvää, että

vaikka kaikki kasvihuonepäästöt pahentavat yhtä lailla ilmastonmuutosta, emme voi pitää ihmisiä moraalisesti vastuussa niistä päätöistään, jotka ovat välttämättömiä heidän vähimmäisedellytysten turvaamiselle. Tällöin ensisijainen aiheuttajavastuu koituu yhteiskunnille ja yksittäisille kansalaisille, joiden päästöt aiheutuvat pääosin toiminnasta, joka eivät liity vähimmäisedellytysten turvaamiseen.

Esimerkkinä voidaan käyttää ilmastoetiikan keskustelua perustarpeiden tyydyttämisestä seuraavien päästöjen ja niin sanottujen ”luksuspäästöjen” välillä. Usein esitetään että taloudellisen tehokkuuden nimissä päästövähennykset olisi kannattavampaa suunnata vaikkapa kehitysmaiden riisipelloille kuin kiristää esimerkiksi isojen henkilöautojen päästörajoja teollisuusmaissa. Tällainen tehokkuutta korostava näkökulma ohittaa kuitenkin helposti sen tosiasian, että riisipelloille suunnatut päästövähennykset vaikuttavat riisintuotannosta riippuvaisten ihmisten elinehtoihin ja perustarpeiden tyydyttämiseen, kun taas isojen autojen päästörajojen kiristäminen lasisi pääosin hyvin toimeentulevien elämänlaatua. Eettisten hyvinvoinnin vähimmäisedellytysten näkökulmasta on selvää, että vähennykset tulisi kohdistaa hyvin toimeentulevien päästöihin, vaikka yhteiskunnalliset kustannukset olisivat näin suuremmat.⁵³

49 Miller 2004.

50 Caney 2010b; Miller 2004.

51 Aiheuttajavastuun ajatus sisältyy keskeisesti esim. yleisesti tunnustettuun saastuttaja maksaa -periaatteeseen.

52 Ks. IPCC 2014.

53 Ks. Shue 2014. Ks. myös Caney 2010a.

Keskinäisriippuvuus ja kestävyystavoitteet

Tässä työssä yhteiskuntien välisen keskinäisriippuvuuden tarkastelu liittyy erityisesti ensimmäisessä luvussa määriteltyjen kestävyystavoitteiden toteuttamiseen:

- Ensinnäkin kullakin kansakunnalla on kansallinen vastuu oman yhteiskuntansa kestäväen hyvinvoinnin toteuttamisesta;
- Toiseksi valtioilla on yhteinen kansainvälinen vastuunsa huolehtia myös globaalien kestävyystavoitteiden toteuttamisesta.

Molempien tavoitteiden toteuttamisessa yksittäiset yhteiskunnat ovat tärkeällä tavalla keskinäisriippuvaisia toisistaan:

- Molempien tavoitteiden toteuttamisessa tapahtumat muissa yhteiskunnissa vaikuttavat monin eri tavoin toisten yhteiskuntien toimintaan: ne voivat edistää yhteiskuntien kestäväen hyvinvoinnin turvaamista tai ne voivat äkillisesti estää tai mitätöidä toisten pyrkimykset molempien kestävyystavoitteiden saavuttamiseksi.⁵⁴
- Kummankaan tavoitteen toteuttaminen ei onnistu (täysin) ilman yhteistyötä muiden yhteiskuntien kanssa.

Gloaalien tavoitteiden osalta tämä näyttää ilmiselvältä. Ajatellaan vaikkapa globaalia ilmastonmuutosta, jonka karkaaminen vaaralliseksi voidaan estää vain jos globaalit kasvihuonekaasupäästöt saadaan nolnaan viimeistään tämän vuosisadan loppuun mennessä.⁵⁵ Radikaali vähennys globaaleissa päästöissä saadaan kuitenkin aikaan vain jos riittävä määrä maita sitoutuu vähentämään päästöjään. Yhdenkään yksittäisen maan toimilla ei päästöjä saada leikkattua tarpeeksi. Omien päästöleikkausten toteuttaminen yksin ilman yhteistyötä muiden kanssa olisi myös todennäköisesti äärettömän kallista ja tehotonta. Maiden omien toimien tehokkuus on näin täysin riippuvaista siitä, mitä toiset maat tekevät. Samanlainen logiikka toimii pitkälti myös muiden globaalien resurssien, kuten vaikkapa valtamerien kalakantojen, merien suojelun tai luonnon geneettisen monimuotoisuuden, suhteen.

Kuten yllä oleva keskustelu keskinäisriippuvuudesta pyrki osoittamaan, myös oman yhteiskunnan hyvinvoinnin kestävyystavoitteiden huolehtimisessa yksittäiset yhteiskunnat ovat paljolti riippuvaisia muista maista. Yhteisten tavara- ja

rahoitusmarkkinoiden kautta yhteiskuntien hyvinvoinnin tuotanto ja kestävä turvaaminen ovat sidottuja toisiinsa monin eri tavoin. Erialaisten muutosten vaikutukset voivat levitä nopeasti muihin yhteiskuntiin. Lisäksi haitallisia vaikutuksia estämään ja vakautta lisäämään synnytytetyt kansainväliset monenkeskiset instituutiot vahvistavat valtioiden välistä riippuvuutta toisistaan hyvinvointinsa tuottamisessa.

Kestävyystavoitteet ovat myös keskenään riippuvaisia toisistaan. Yhtäältä kansalliset tavoitteet ovat riippuvaisia globaalien tavoitteiden toteutumisesta. Hallitsematon ilmastonmuutos heikentää todennäköisesti kaikkien yhteiskuntien mahdollisuuksia turvata tulevien kansalaistensa hyvinvointi vähänkin pidemmällä aikavälillä. Lämpenevällä ilmastolla voi todennäköisesti olla jo lyhyelläkin aikavälillä suuria vaikutuksia monien alueiden maa- ja metsätalouteen, kalakantoihin ja sitä kautta näiden alueiden yhteiskuntien kykyyn turvata kansalaistensa hyvinvointi. Erityisesti maatalousriippuvaiset köyhät maat ovat haavoittuvaisia.⁵⁶ Ilmastonmuutos myös lisää riskiä tautiepidemioiden ja tuholaislajien äkilliseen leviämiseen uusille alueille.

Toisaalta on selvää, että globaalit tavoitteet voivat toteutua ainoastaan, mikäli maat ryhtyvät niitä toteuttamaan. Usein tämä tarkoittaa sitä, että maiden pitäisi nähdä globaalien resurssien suojeluun liittyvä riittävän lyhyen aikavälin kansallinen etu alkaakseen riittäviin toimiin. Robert Goodin esimerkiksi huomauttaa, kuinka meillä periaatteessa on puhtaasti prudentiaalisia, omaan etuun perustuvia, perusteita kestävyystavoittelulle. Koska kestävyystavoitteissa on kyse yhteiskunnan hyvinvoinnin ylläpitämisestä ja turvaamisesta pitkällä aikavälillä, voi niitä pitää yhteiskunnan kannalta myös prudentiaalisina tavoitteina eikä vain puhtaasti eettisinä: on yhteiskunnan oman edun kannalta järkevää pitää huolta siitä, ettei käytettävissä olevia yhteiskunnan omia eikä globaaleja resursseja kuluteta yli niiden uusiutumiskyvyn tai niin ettei uusiutumattomia resursseja ehditä korvata.⁵⁷

Mutta siinä missä talouden ja kaupan alalla maiden keskinäisriippuvuus on tehnyt yhteisestä edusta riittävästi myös kunkin maan kansallisen edun ja mahdollistanut yhteistyön, niin globaalien luonnonresurssien suojelussa keskinäisriippuvuus ei välttämättä toimikaan enää samalla tavalla. Kuten Keohane ja Nye muistuttivat, keskinäisriippuvuudessa ei ole kyse ainoastaan tasapuolisesta molemminpuolisesta riippuvuudesta ja vuorovaikutuksesta, vaan useita riippuvuusuhteita luonnehtii epäsymmetria, jossa etenkin pienemmät valtiot ovat riippuvaisia suurten ja vaikutusvaltaisten valtioiden toimista. Ilmastonmuutoksen kaltaisten ilmiöiden kautta tämä epäsymmetria vain korostuu ja tulee monimutkaisemmaksi, koska ilmastonmuutoksen

54 Vrt. Keohanen ja Nyen määrittelmä viitteessä 30.

55 Ks. IPCC 2014.

56 Ks. IPCC 2014.

57 Goodin 1999; World Commission on Environment and Development 1987. Vrt. myös aiempi keskustelu heikosta ja vahvasta kestävyystavoitteesta.

hyödyt ja haitat jakautuvat maiden kesken erittäin epäta-
saisesti. On laajasti tunnustettu, että ilmastonmuutoksen
voimakkaimmat vaikutukset kohdistuvat köyhimpiin mai-
hin, esimerkiksi Saharan eteläpuolisessa Afrikassa, joilla
on heikoimmat voimavarat varautua ja sopeutua muutok-
siin (esimerkiksi muuttamalla yhteiskuntarakennettaan).⁵⁸
Toisaalta yhteiskunta, joka panostaa voimakkaasti ilmas-
tonmuutoksen torjuntaan, voi siitä huolimatta joutua kär-
simään rajuista sääilmiöistä, kun taas maa, jonka historiallinen
vastuu ilmastonmuutoksen aiheuttamisesta on suuri,
voi pitkään selvittää ilman vakavampia vaikutuksia, jopa hyö-
tyä muutoksista.⁵⁹

Pitkän aikavälin globaalien kestävyystavoitteiden to-
teuttamisessa epäsymmetria on vielä radikaalimpaa, kuten
Stephen Gardiner kirjassaan *A Perfect Moral Storm* muistut-
taa. Ilmastonmuutoksen vaikutusten suhteen tulevat su-
kupolvet ovat täysin riippuvaisia nykyisten ihmisten teke-
mistä päätöksistä ja toimista kasvihuonekaasupäästöjen
suhteen, mutta eivät voi mitenkään vaikuttaa näihin valin-
toihin. Tällainen radikaali epäsymmetria selittää Gardinerin
mukaan paljolti sen, miksi hallitsemattoman ilmastonmuu-
toksen uhka yhteiskuntien kestäville hyvinvoinnille on
motivoinut maita ryhtymään toimiin vain vitkastellen ei-
vätkä taloudellisesta yhteistyöstä tutut, Keohanen ja Nyen
sekä muiden institutionalistien esiin nostamat, yhteistyön
kannusteet toimi.⁶⁰

Käytännössä ilmastonmuutoksen voimakkaimpien vai-
kutusten koituminen kaukana tulevaisuudessa elävien ih-
misten harteille sekä se, että maiden taloudellinen hyvin-
voinnin tuotanto (eli BKT:n nostaminen) on yhä pitkälti
riippuvaista fossiilisten polttoaineiden lisääntyvästä käy-
töstä, johtaa Gardinerin mukaan siihen, että kyseessä on
peliteoreettisesti hyvin samankaltainen (tai jopa pahempi)
kollektiivisen toiminnan ongelma kuin realistit kuvasivat
kansainvälisessä politiikassa vallitsevan. Yhteiskunnilla on-
kin oman lyhyemmän aikavälin hyvinvoinnin turvaamisen
vuoksi voimakkaat kannusteet lisätä päästöjään, ja vaik-
ka jonkinlainen sopimus (vrt. Pariisi) syntyisikin, se säilyy
hatarana ja päästötavoitteiltaan riittämättömänä maiden
yrittäessä ulosmitata omaa lyhyemmän aikavälin hyötyään
kaikin keinoin.⁶¹

Radikaali epäsymmetria on yksi seikka, joka muistuttaa
niistä erityisistä moraalista seikoista, jotka korostuvat kes-

tävystavoitteiden toteuttamisessa keskinäisriippuvaisessa
ja epävarmassa maailmassa. Ensinnäkin, jos Gardinerin
pessimistinen kuvaus yksittäisten yhteiskuntien vahvoista
lyhyen aikavälin motiiveista ilmastonmuutoksen suhteen
pitää paikkansa, eivät prudentiaaliset, oman edun huo-
mioivat syyt riitä kannustamaan maita riittävän tehokkaa-
seen yhteistyöhön. Toiseksi, jotta yksikään yhteiskunta us-
kaltaa ottaa vähänkään radikaalimpia toimia päästöjensä
hillitsemiseksi, täytyy jonkinlainen luottamus muiden osal-
listumiseen olla, koska vain näin voi kohtuullisella toden-
näköisyydellä taata, että omista toimista on omankin yh-
teiskunnan kannalta edes hieman pidemmällä aikavälillä
hyötyä. Kolmanneksi, kuten Goodin ja Gardiner huomaut-
tavat, epäsymmetrisen tilanteen hyväksikäyttö omaksi
eduksi ja toisten täysin tilanteen armoilla olevien vahin-
goksi on moraalisesti erittäin arveluttavaa.⁶²

Eettiset periaatteet ja vastavuoroinen moraalinen vas-
tuu ovat yksi tapa, jolla tätä luottamusta ja sitoutumista
yhteistyöhön voidaan luoda. Mutta on huomattava, että
motivoidakseen riittävästi moraalisten periaatteiden ja
vastuun on toimittava monilla sosiaalisen toiminnan ta-
soilla. Tämä ajatus sisältyy erityisesti Nobel-palkitun Elinor
Ostromin esityksiin siitä, miten myös globaalit hallintajär-
jestelmät syntyvät monenkeskisten pienempien järjestel-
mien kautta.⁶³ Erityisen tärkeitä nämä erilaiset pienemmät
järjestelmät ovat Ostromin mukaan siksi, että niissä moraa-
liseen vastuunkantoon, luottamukseen ja muiden sitoutta-
miseen liittyvät sosiaaliset suhteet voivat toimia paljon teh-
okkaammin. Erilaisten sosiaalisten (eikä nykyisin vähiten
sosiaalisen median) verkostojen kautta näiden pienempien
järjestelmien vaikutukset voivat kuitenkin levitä huomatta-
vasti laajemmalle ja luoda lopulta edellytyksiä ratkoa myös
ilmastonmuutoksen kaltaisia globaaleja yhteistoiminnan
ongelmia. Kuten Keohanen ja Nyen teoria keskinäisriippu-
vuudesta muistutti, kansainvälistä politiikkaa ei tehdä vain
valtion tai yhteiskunnan tasolla, vaan monentasoisten suh-
teiden ja epävirallisten verkostojen kautta. Siksi ei ole ol-
lenkaan yhdentekevää, millaisia eettisiä periaatteita yksilöt
noissa verkostoissa noudattavat ja millä tavoin he pitävät
itseään ja toisia moraalisesti vastuussa. Seuraava osio kes-
kittykin yksilöiden vastuuseen.

58 Ks. IPCC 2014.

59 Tuoreemmassa kompleksista ilmastonhallintaa käsittelevässä artikkelissa Keohane ja Victor muistuttavat myös, kuinka hyötyjen epävarma ja epätasainen jakautuminen tekee ilmastosuojelun yhteistyöstä huomattavasti vähemmän kannattavaa valtioille. He suosittavatkin ilmastokysymyksen kytkemistä muihin maiden kannalta hyödyllisiin yhteistyönmuotoihin. Kompleksinen ilmastoregiimi tarkoittaa myös sen hyväksymistä, että tehdäkseen ilmastonsuojelusta lyhyemmälläkin aikavälillä kannattavaa maat pyrkivät luomaan erilaisia pienempiä liittoumia ja yhteistyönmuotoja, joissa pystyvät paremmin luomaan luottamusta yhteistyön jatkuvuuteen sekä kontrolloimaan muita osallistujia ja lopulta pitämään hankalat osapuolet yhteistyön ulkopuolella. Keohane & Victor 2011.

60 Ks. myös Keohane & Victor 2011.

61 Gardiner 2010; Sandler 2004); ks. myös Kyllönen 2011.

62 Goodin 1999; Gardiner 2010.

63 Ostrom 2010; Taylor 1987. Vrt. myös Keohane & Victor 2011.

Yksittäisten kansalaisten vastuu?

Mikä vastuu yksittäisillä kansalaisilla on yhteiskuntien ja globaalin järjestelmän muuttamisessa kestävämmäksi? Erityisesti tämä kysymys on viime aikoina noussut esille ilmastotoetikassa mutta se on monelta osin yleistettävissä myös muiden resurssien yhteyteen. Ilmastomuutoksen yhteydessä kysymystä on motivoinut lisääntynyt huoli siitä, miten hitaasti kollektiiviset toimijat ovat ryhtyneet reagoimaan ongelmaan.⁶⁴ Yhden lähtökohdan yksilöiden roolin pohtimiseen tilanteessa, jossa kollektiiviset toimijat ovat osoittautumassa ainakin osittain kyvyttömiksi reagoimaan tilanteen vaatimalla tavalla, tarjoaa perinteinen liberalistinen poliittinen teoria. Tämän teorian mukaan kollektiiviset toimijat kuten valtiot saavat oikeutuksensa siitä, että yksilöt ovat delegoineet vastuunsa näille toimijoille asioissa, joita yksilöt eivät pysty itse hoitamaan. Kysymys kuuluukin nyt, missä määrin vastuu ongelman hoidosta palautuu takaisin yksilöille, joiden päästöt lopulta aiheuttavat ilmasto-ongelman? Jos kollektiiviset toimijat ovat epäonnistuneet hoitamaan heille delegoitua tehtävää, eikö yksilöiden tulisi ottaa enemmän vastuuta tilanteen korjaamisesta esimerkiksi vähentämällä radikaalisti omaa hiilijalanjälkeään tai luomalla uusia parempia kollektiivisiä toimijoita, jotka pystyvät nykyisiä paremmin hoitamaan tehtävänsä?

Kysymykseen ei ole helppo yksiselitteisesti vastata, sillä ilmastomuutoksen kaltaisen ongelman suhteen keskivertoyksilön mahdollisuudet saada aikaan merkittäviä muutoksia päästöissä tai kollektiivisissa instituutioissa pidetään usein varsin rajallisina. Ilmastomuutoksen kollektiivisen luonteen vuoksi on kyseenalaistettu myös se, että yksilöt voisivat mielekkäällä tavalla olla edes vastuussa ilmastomuutoksesta. Ajatuskulku on seuraava. Ajatellaan ensin normaalia tilannetta jossa yksilö on selvästi aiheuttajavastuussa tekojensa seurauksista. Janne esimerkiksi varastaa Jaanan polkupyörän ja rikkoo sen. Pidämme selvänä, että Janne on vastuussa aiheuttamastaan vahingosta ja hänen tulee eri tavoin korvata vahinko (pyytää anteeksi ja korvata pyörä). Tahallisen tekona (ilman lisäperusteita) Janne tekee myös selvästi moraalisesti väärin (ja rikkoo myös lakia)

ja ansaitsee siksi moraalisen paheksuntamme (ja myös oikeudellisen rangaistuksen).

Ilmastomuutoksen yhteydessä tilanne ei kuitenkaan ole näin yksiselitteinen, kuten monet ovat halukkaita muistuttamaan.⁶⁵ Pikemminkin kyse on siitä, että Jannen täysin sosiaalisesti hyväksyty lomalento yhdistettynä hyvin laajaan joukkoon muiden tuntemattomien toimintaa synnyttää ketjun erilaisia syy-seuraussuhteita, jotka lisäävät riskiä sille, että Jaana ja monet, monet muut (toisella puolella maapalloa ja pitkälle tulevaisuudessa) menettävät esimerkiksi riisiatonsa ja mahdollisuutensa riittävään ravintoon. Mikä on Jannen vastuu tässä tilanteessa Jaanan mahdollisesta sadon menetyksestä? Vahingoittaako

Janne Jaanaa? Onko Janne velvollinen korvaamaan Jaanan sadon? Voimmeko paheksua ja moittia Jannea? Ja tulisiko Jannen tuntea syyllisyyttä?

Monet ilmastoetikot ovat pyrkineet osoittamaan, ettei tilanteen erilaisuus poista Jannen (ja muun laajan joukon) henkilökohtaista moraalista vastuuta Jaanalle (ja muille) aiheutetusta vahingosta.⁶⁶ Kausaalinen yhteys Jannen teon ja vahingon aiheuttamisen välillä

on riittävä, sillä Jannen lomalento lisää päästöjä ja nykytilanteessa kaikki lisäpäästöt lisäävät vakavan vahingon riskiä myrskyjen, tulvien tai kuivuuksien muodossa. Tämän perusteella jotkut ovat jopa laskeneet että nykykeskivertoamerikkalainen on elinikäisillä päästöillään vastuussa 1–2 tulevaisuuden ihmisen ennenaikaisesta kuolemasta.⁶⁷ Jos hyväksymme tämän, Jannella on vahva velvollisuus vähentää omia henkilökohtaisia päästöjään sellaiselle reilulle tasolle, joka ei aiheuttaisi vahinkoja, jos kaikki sitä noudattaisivat.

Tämä on vaativa taso, vaikka tutkimukset ovat osoittaneet laajan joukon toimia joilla yksittäiset kansalaiset pystyvät vähentämään päästöjään merkittävästi laskematta juuri lainkaan hyvinvointiaan.⁶⁸ Tästä huolimatta on selvää, että ilmastomuutoksen mukanaan tuomien vakavien seurausten torjuminen edellyttää paljon suurempia muutoksia kuin vain yksittäisten ihmisten kotitalouspäästöjen vähentämistä. Hallitustenvälinen ilmastopaneeli (IPCC) ja monet muut tärkeät ilmastoanalytiikat painottavat globaalien tuotanto- ja kulutustapojen nopeaa ja radikaalia muutosta, jotta päästöt saadaan nolnaan tämän vuosisadan aikana.⁶⁹ Tällaisten laajojen muutosten toteuttamisessa

64 Ks. erityisesti Gardiner 2010; Cripps 2013, Kyllönen tulossa 2016.

65 Ks. Jamieson 2014.

66 Ks. esim. Kyllönen tulossa 2016.

67 Nolt 2012; myös Broome 2012. 66

68 Ks. esim. Vandenbergh, Barkenbus & Gilligan 2008.

69 Ks. IPCC 2014; Stern 2009.

yksilöt ovat paljolti riippuvaisia nykyisistä päätöksentekorakenteista, kanssakansalaisistaan ja muista ihmisistä ympäri maailman.

Lisäksi on otettava huomioon ihmisten oikeutetut odotukset tiettyjen hyvinvointimahdollisuuksien ja elämäntapavalintojen suhteen. Nämä odotukset perustuvat merkittävässä määrin siihen, millaista hyvinvointia yhteiskunnassa on aiemmin päätetty edistää ja sallia.

Tällaisessa tilanteessa yksilöiden vastuu tuleekin ymmärtää ennen kaikkea heidän poliittisten ja sosiaalisten toimintavalmiuksiensa ja vaikutusmahdollisuuksiensa kautta. Tärkeää on kiinnittää huomiota siihen, kuinka kansalaiset pystyvät vaikuttamaan kollektiivisiin tapoihin toimia ja lisäksi niihin sosiaalisiin odotuksiin ja normeihin, jotka muokkaavat muun muassa kulutustottumuksia ja elämäntapoja. Kuten edellä on todettu, merkittävä osa siitä, mistä ihmisten hyvinvointi koostuu, riippuu paitsi ihmisten omista hyvinvointiodotuksista niin myös heidän sosiaalisen ympäristönsä asettamista odotuksista. Tulla otetuksi tasavertaisena kansalaisena kehittyneessä yhteiskunnassa tarkoittaa paljon muutakin kuin perustarpeiden tyydyttämistä. Osaa näistä hyvinvoinnin odotuksista (kuten riittävät korkeakoulutusmahdollisuudet tai valmiudet informaatioteknologian käyttöön) voidaan pitää hyvinkin oikeutettuina (etenkin mikäli ne on mahdollista toteuttaa

globaalit kestävyystavoitteet huomioiden).⁷⁰

Merkittävä osa sosiaalisista odotuksista perustuu kuitenkin täysin satunnaisten kulutustottumusten ja piintyneiden tapojen ylläpitämiseen ja arvostamiseen. Nämä odotukset ja arvostukset voisivat aivan hyvin olla toisenlaisiakin. Esimerkiksi ei ole mitään syytä olettaa, että ihmisten hyvinvointi olisi radikaalisti alhaisempi yhteiskunnassa, jossa sen jäseniä arvostettaisiin runsaspäästöisten ja uusien autojen sijaan esimerkiksi siitä, kuinka paljon he käyttävät uusia vähäpäästöisiä julkisia liikennemuotoja.

Kulutustottumukset ja sosiaaliset odotukset eivät myöskään ole täysin yksilöiden vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella. Jokainen voi omalla toiminnallaan näyttää esimerkkiä sekä tuoda esiin oman näkemyksensä vakiintuneista mutta selvästi kestävämmäksi ja vahingollisiksi osoittautuneista tavoista ja odotuksista. Vaikka yksilöiden mahdollisuudet saada suuria muutoksia aikaan yksin ovat rajalliset, niin heidän osallisuutensa kestävämmässä elämäntavoissa on jotain, joka moraalisesti velvoittaa heitä noiden tapojen muuttamiseen. Se, että yksilöiden moraalista vastuuta halutaan vähätellä, onkin usein enemmän psykologinen apukeino. Sen turvin koitamme saada oman toimintamme näyttämään sellaiselta, joka ei olisikaan ristiriidassa moraalisten periaatteidemme kanssa.⁷¹

Jokainen voi omalla toiminnallaan näyttää esimerkkiä sekä tuoda esiin oman näkemyksensä vakiintuneista, mutta selvästi kestävämmäksi ja vahingollisiksi osoittautuneista tavoista ja odotuksista.

⁷⁰ Vrt. Meyer & Sanklecha 2014.

⁷¹ Peeters ym. kutsuvat näitä apukeinoja ”moraaliseksi etäännyttämiseksi”, Peeters, De Smet, Diependaele, Sterckx & McNeal 2015.

3. Kestävä Suomi

TÄSSÄ LUVUSSA EDELLÄ MÄÄRITELTYJÄ hyvinvointi- ja kestävyystavoitteita sekä niiden käytännön toteuttamiseen liittyviä kysymyksiä tarkastellaan suomalaisen yhteiskunnan näkökulmasta. Aloitan luomalla lyhyen katsauksen siihen, mitä eri tutkimusten ja mittareiden valossa suomalaisten hyvinvoinnista ja sen kestävydestä voidaan sanoa. Tämä jälkeen vertaan Suomen hyvinvointikirjallisuudessa käytyä kestävyyspohdintaa Suomen asettamiin globaaleihin kestävä kehityksen tavoitteisiin ja huomioin näiden keskustelujen yhä kulkevan pitkälti toisistaan irrallaan. Kolmannessa osiossa tarkastelen keskinäisriippuvaisen maailman haasteita Suomelle hyvinvointi- ja kestävyystavoitteiden toteuttamisessa. Lopuksi keskustelen Suomen ja suomalaisten moraalisesta vastuusta.

Millaista hyvinvointia Suomi turvaa kansalaisilleen ja kuinka kestävästi?

Erilaisten hyvinvointitutkimusten perusteella suomalaiset ovat yleisesti ottaen kohtuullisen hyvinvoivia sekä erilaisilla objektiivisilla mittareilla mitattuna että oman subjektiivisen kokemuksensa perusteella. Suomalainen yhteiskunta on 1990-luvun alun lamasta ja nykyisestä taloudellisesta taantumasta huolimatta pystynyt ylläpitämään ja turvaamaan hyvinvoinnin eettiset edellytykset hyvin suurimmalle osalle väestöstä.⁷² Anekdootina kerrotaankin, että Martha Nussbaumin mukaan Suomi pääsisi lähimmäksi yhteiskuntaa, joka on onnistunut turvaamaan kansalaisilleen minimitason kaikissa hänen listaamissaan toimintavalmiuksissa (ks. lista sivulla 9). Näiden huomioiden valossa Suomi on

siis käyttänyt kansallista autonomiaansa hyvinvoinnin suhteen varsin viisaasti. Suomalainen yhteiskunta pärjää yleisellä tasolla hyvin vertailuissa hyvinvoinnin mahdollisuuksien tasaisen jakautumisen ja poliittisen päätöksenteon demokraattisuuden suhteen.

Tulevaisuuteen sisältyy kuitenkin suuria haasteita. Tutkimusten mukaan suomalaisten mielestä keskeistä heidän hyvinvoinnilleen on hyvä terveys ja turvattu toimeentulo. Näiden suhteen on suomalaisten kesken kuitenkin suuria eroja sosioekonomisen aseman, asuinalueen sekä elämänvaiheen mukaan. Globaalin kilpailun mutta myös suomalaisten sosiaalipolitiikan instituutioiden on todettu lisäävän eriarvoisuutta terveydessä ja tuloissa.⁷³ Pahimmat ongelmat hyvinvoinnissa kasautuvat Suomessa erityisesti tiettyihin riskiryhmiin kuten syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin, pitkäaikaistyöttömiin, yksinhuoltajiin, yksineläviin vanhuksiin sekä uusimpana ryhmänä maahanmuuttajiin.

Viime aikoina suomalaista keskustelua ovat hallinneet kysymykset hyvinvointivaltion rahoittamisesta ja julkisen talouden rakenteellisesta alijäämästä. Samaan aikaan kun hyvinvointipalveluiden tarve muun muassa väestön ikääntymisen ja eliniän pidentymisen myötä kasvaa, uhkaavat julkisen vallan käytettävissä olevat taloudelliset resurssit kansalaistensa hyvinvoinnin turvaamiseen supistua. Epävarmuutta tulevasta kehityksestä aiheuttaa myös suomalaisen talouden suuri riippuvuus kansainvälisistä markkinoista ja sitä kautta globaalin talouden muutoksista.⁷⁴

Suomen tulevaisuuden näkymät eivät myöskään ole täysin valoisat, jos niitä tarkastelee luvun 1 lopussa esitellyillä uusilla hyvinvointimittareilla tehtyjen alustavien laskelmien perusteella. Hoffrénin laskemat aikasarjat Aidon kehityksen -indikaattorilla (GPI) ja Todelliset säästöt (GS) -indeksillä viittaavat siihen, että hyvinvoinnin tuottaminen Suomessa on tapahtunut ainakin osittain kestävämmällä

72 Ks. esim. Vaarama, Karvonen, Kestilä, Moisio & Muuri 2014.

73 Saari mainitsee mm. terveydenhuollon monikanavaisen rahoituksen, suuret erot avustusten varassa elävien ja yksityisiin vakuutuksiin turvautuvien kesken. Saari 2009.

74 Ks. esim. Kiander 2010.

tavalla. Vaikka Todelliset säästöt -indeksillä mitattuna suomalaisten materiaalsen hyvinvoinnin tuotanto on yleisesti ottaen ollut varsin vakaata ja säästöjen taso asukasta kohti on pysynyt taloudellisia taantumia lukuun ottamatta positiivisena, ei tämä kerro koko kuvaa hyvinvoinnin tuotantoon tarvittavien resurssien käytön kestävydestä. Siinä missä BKT ja yksityinen kulutus ovat 1990-luvun alun laman jälkeen kääntyneet uudelleen nousuun (notkahtamisen jälleen nykyisen taantumien myötä), on Aidon kehityksen -indikaattorin mukaan suomalaisten taloudellinen hyvinvointi 1990-luvun alun jälkeen pikemminkin laskenut luontoon kasautuvien ympäristöhaittojen vuoksi. Hoffrénin mukaan tämän voidaan tulkita tarkoittavan sitä, että suomalaisten tulevaisuuden hyvinvointimahdollisuudet ovat jo voimakkaasti supistumassa nykyisillä hyvinvoinnin tuotantotavoilla.⁷⁵

Gloaalien kestävyystavoitteiden näkökulmasta suomalaiset luvut näyttävät vielä kestävämmämpiä. Suomalaisten ekologinen jalanjälki kuuluu maailman korkeimpiin ja vaikka suomalaisilla on myös suuri biokapasiteetti metsiensä ansiosta, riippuu pitkälti laskentatavasta, kuinka kattavasti suomalaisten talousmetsien voi katsoa kompensoivan suurta jalanjälkeämme. Joka tapauksessa on selvää, että suomalaisen yhteiskunnan tapa tuottaa hyvinvointia ei ole globaalisti kestävä: saman elintason tarjoaminen kaikille maailman ihmisille suomalaisin keinoin vaatisi useamman maapallon.⁷⁶

Myös kasvihuonekaasupäästömme asukasta kohden laskettuna ovat maailman korkeimpia ja on selvää, että kestävä päästötaso edellyttää päästöjen vähentämistä myös Suomessa rajusti. EU:n nykyinen tavoite vuodelle 2030 on 40 prosentin vähennys vuoden 1990 tasoon nähden ja komission kesällä antamassa esityksessä Suomen päästökäytön ulkopuolisten alojen on vähennettävä päästöjään 39 prosenttia (päästökauppaan kuuluvien alojen tavoitteet

jaetaan EU-laajuisesti)⁷⁷ Useat globaalit taakanjakolaskelmat kuitenkin osoittavat, että EU:n nykyinen tavoite on osoittautumassa riittämättömäksi. Jos kestävä päästötason lähtökohdaksi otetaan maailman lämpötilan nousun rajoittaminen selvästi alle 2 asteen⁷⁸, osoittavat useat laskemat, että maailman päästöjen on laskettava takaisin vuoden 1990 tasolle vuoteen 2030 mennessä ja tämän jälkeen vähennyttävä voimakkaasti kohti nolaa tämän vuosisadan aikana.⁷⁹ Vuonna 2010 globaalit päästöt olivat 22 prosenttia vuoden 1990 tason yläpuolella ja tämän jälkeen päästöt ovat jatkaneet kasvuaan.

Riippuen jakotavasta maiden on vähennettävä päästöjään eri tahtiin, mutta lähes kaikissa taakanjakovaihtoehtoisissa tarvittaisiin EU:n vuoden 2030 tavoitteen nostamista yli 50 prosentin. Erityisesti mikäli lähtökohdaksi otetaan maiden oikeus hyvinvoinnin eettisten vähimmäisedellytysten toteuttamiseen kansalaisilleen, lisää tämä EU:n ja Suomen vastuita vielä entisestään, koska kehittyville maille tulee sallia enemmän päästöjä, joiden avulla ne voivat nostaa kansalaistensa hyvinvointia vähimmäisedellytysten mukaisiksi.⁸⁰ Tällaiset taakanjakomallit siirtävät näin vastuuta päästöjen vähentämisestä merkittävästi kehittyneille maille, joiden väestöstä suurin osa on minimivaatimusten yläpuolella. Suomelle vähennystavoitteet tällaisissa malleissa ovat kovia: yli sadan prosentin tavoite eli päästöt tulee saattaa negatiiviseksi jo 2030-luvulla.⁸¹

Kuten jo mittareiden yhteydessä todettiin, erilaisiin globaaleihin laskelmiin ja malleihin on suhtauduttava tietyllä varauksella. Yllä olevat luvutkin ovat alustavia ja suuntaa antavia. Ne kuitenkin kertovat vahvasti siitä, että suomalaisen yhteiskunnan kestävyysasteet liittyvät nimenomaan siihen, miten maan nykyinen hyvinvoinnin tuotanto- ja kulutus rakenne kyetään sopeuttamaan pitkän aikavälin globaaleihin kestävyystavoitteisiin sopusuunnassa muiden maiden oikeutettujen kehitysvaatimusten kanssa.

Suomalaisten tulevaisuuden hyvinvointimahdollisuudet ovat jo voimakkaasti supistumassa nykyisillä hyvinvoinnin tuotantotavoilla.

75 Hoffrén 2010.

76 Ekologisesta jalanjäljestä lisää tietoa esimerkiksi Global Footprint Networkin [www-sivustossa](http://www.footprintnetwork.org) (<http://www.footprintnetwork.org>).

77 Ks. myös Lindroos & Ekholm 2016.

78 On huomattava, että Pariisissa maat sopivat pyrkivänsä rajoittaa lämpeneminen 1,5 asteeseen.

79 Ks. esim. Rocha, Sferra, Schaeffer, Roming, Ancygier, Parra, Cantzler, Coimbra & Hare 2016.

80 Greenhouse Development Rights -mallissa ihmisillä on esimerkiksi oikeus vähimmäishyvinvoinnin tyydyttämiseen tarvittaviin päästöihin arvioituina yksilön päivittäistulujen mukaan (raja 20 USD päivässä/7500 USD vuodessa). Maan vastuu päästöistä ja voimavarojen mukaiset velvollisuudet perustuvat päästöihin, jotka ovat tämän tulotason yläpuolella. Baer, Athanasiou, Kartha & Kemp-Benedict 2008.

81 Ks. Rocha, Sferra, Schaeffer, Roming, Ancygier, Parra, Cantzler, Coimbra & Hare 2016. Vähennystavoiteasioihin voi tutustua tarkemmin esimerkiksi www.mitigation-contributions.org -verkkosivustolla.

Globaalisti kestävää hyvinvointivaltiota etsimässä

Kuten yllä on todettu, on suomalainen yhteiskunta toimintavalmiuksien ja hyvinvointiresurssien turvaamisessa maailman kärkipäässä. Mikäli tätä pidetään eettisesti arvokkaana, kuten tässä työssä on ehdotettu, olisi outoa lähteä toteuttamaan globaalia kestävyttä luopumalla näiden hyvinvointitavoitteiden toteuttamisesta. Tämä olisi myös ristiriidassa suomalaisten oikeutettujen hyvinvointitodusten kanssa, että he voivat tehdä elämänsuunnitelmiaan luottaen yhteiskunnan tarjoamiin perussosiaaliturvan, terveydenhoitopalveluiden ja korkeakoulutuksen mahdollisuuksiin. Kestävän kehityksen strategiassa ja visiossa vuodelle 2050 tavoitteeksi asetetaan, että Suomi säilyy pohjoismaisena hyvinvointiyhteiskunta. Suomen haasteiksi visiossa luetellaan ”hyvinvointivaltion turvaaminen ikääntyvässä yhteiskunnassa, talouden kestävyysvaje ja tuotantorakenteen muutos, suuret, asukasluvuun suhteutetut, kasvihuonepäästöt, luonnon monimuotoisuuden turvaaminen sekä kestävä, oikeudenmukainen ja tehokas luonnonvarojen käyttö.”⁸²

Vastauksena näihin haasteisiin Suomen kestävä kehityksen strategiassa korostetaan yhteiskunnan vastuuta muuttaa tarjoamiaan keinoja hyvinvoinnin saavuttamiseen sellaisiksi, että ne ovat sopusoinnussa maan omien ja globaalien kestävyystavoitteiden kanssa. Keinoiksi strategia listaa muun muassa luonnonvarojen entistä tehokkaamman käytön sekä päästöttömien energiantuotanto- ja energiansäästökäytön käytön voimakkaan lisäämisen. Ajatuksena on, että vähähiiliset ja luonnonvaroja säästävät teknologiat paitsi vähentäisivät suomalaisten omaa ekologista jalanjälkeä myös loisivat uusia työpaikkoja, taloudellista kasvua ja verotuloja, joilla tuleva hyvinvointiyhteiskunta voidaan rahoittaa – etenkin jos ympäristöteknologioista kyetään kehittämään myös uusia vientituotteita kansainvälisille markkinoille. Tärkeäksi tämän tavoitteen toteutumiseksi nostetaan aiempaa laajemmän ympäristöteknologian innovaatioprosessin käynnistäminen. Lisäksi painotetaan kansalaisten aktiivista roolia sekä heidän paikallisyhteisönsä merkitystä kestävä hyvinvoinnin toteuttamisessa.

Hyvin samantyyppiset päämäärät sisältyvät myös syys-

kuussa 2015 YK:n jäsenmaiden sopimiin uusiin globaalin kestävä kehityksen tavoitteisiin, joissa korostuvat yhteiskuntien vastuut tasapuolisten hyvinvointimahdollisuuksien turvaamisessa kansalaisilleen ekologisesti kestävällä tavalla.⁸³ Oleellinen muutos suhteessa aiempiin vuosittain asetettuihin tavoitteisiin on se, että nyt merkittävä osa tavoitteista kohdistuu kehitysmaiden sijaan ensisijassa niin kutsuttuihin kehittyneisiin maihin. Niiden olisi muutettava kestävä toimintatapojaan.⁸⁴

Aiheen tunnustetusta tärkeydestä huolimatta tutkimusta ja kirjallisuutta on vielä varsin vähän siitä, miten Suomen omat hyvinvointivaltion kestävyystavoitteet ja globaalit pitkän aikavälin kestävyysshaasteet vaikuttavat toisiinsa. Hyvinvointivaltion tulevaisuuden tarkastelut tapahtuvat yhä pitkälti irrallaan kestävä kehityksen tavoitteista tai sitten näiden tavoitteiden oletetaan tai toivotaan tuke-

van toisiaan.⁸⁵ Näin ei kuitenkaan automaattisesti ole. Suomen julkisen talouden kestävyysvajeen näkökulmasta yleensä muistutetaan, kuinka tärkeintä olisi saada aikaan taloudellista kasvua sekä kasvattaa tuottavuutta ja työllisyyttä. Mutta on selvää, että jos kasvu tapahtuu nykyisin kei-

noin, myös päästömme sekä luonnonvarojen käyttömme vain lisääntyvät – tai ainakaan ne eivät käänny riittävän voimakkaaseen laskuun globaalien kestävyystavoitteiden mukaisesti. Toisaalta, jos luonnonvarojen käyttöä pyritään hillitsemään voimakkaasti rajoittamalla ihmisten kulutusmahdollisuuksia, vaikuttaa tämä todennäköisesti laskevasti talouskasvuun ja heikentää näin julkisen talouden resursseja turvata tulevien kansalaisten hyvinvointia.

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisussa *Tulevaisuuden voittajat – Hyvinvointivaltion mahdollisuudet Suomessa* Juho Saari pohtii myös, kuinka julkisen vallan keinot rajoittaa suoraan kansalaisten kuluttamista ovat varsin rajalliset, koska perustuslait takaavat suomalaisille useita kuluttamista edistäviä oikeuksia ja koska suomalaiset arvottavat ”vertailuun perustuvan kuluttamisen korkealle”. Myös yhteisöllisyyden vahvistamiseen kestävien elämäntapojen edistämiseksi Saari suhtautuu jonkin verran varauksellisesti, koska vahva yhteisöllisyys edellyttää usein vastavuoroisuuteen perustuvaa solidaarisuutta, mikä helposti syrjii ja jättää ulkopuolelleen sellaisia ryhmiä ja yksilöitä, joiden katsotaan vain kuormittavan yhteisöä. Saari nostaa myös esiin lisääntyvien energiatukien ja globaalien ilmastovastuiden vaikutuksen kotimaisen hyvinvointi- ja sosiaalipolitiikan rahoitukseen. Tähän mennessä kansainväliseen ilmastopöytäkirjaan liittyvät globaalit rahoitusvelvoitteet

Millaisia globaalisti kestävä Suomen sosiaalisten innovaatioiden tulisi olla?

82 ”Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus” -www-sivu 2016.

83 ”Agenda 2030 – maailman uudet kestävä kehityksen tavoitteet” -www-sivu 2016.

84 Ks. esim. Kroll 2015.

85 Poikkeuksena J. Saaren lyhyt katsaus aiheesta, ks. Saari 2010; Barty & Parrukoski (toim.) 2010; Hämäläinen 2013.

on Suomen osalta hoidettu kehitysysteistyörahoituksen sisäisillä siirroilla. Osana kansainvälistä ilmastopöimusta näiden rahoitusveltoitteiden voidaan katsoa tulevaisuudessa kuitenkin kasvavan. Saari pohtii globaalien vastuiden kymmenkertaistumista 500 miljoonan euron vuositasolle ja toteaa, että niukkenevassa valtion budjetissa tämän kokoluokan menoerä väistämättä uhkaa supistaa resurssia ja perinteiseen kotimaan sosiaalipolitiikan rahoitukseen.⁸⁶

Tällaisten mahdollisten riskien kartoittamista ja tarkempaa tarkastelua tarvitaan jatkossa yhä enemmän, sillä on selvää, että sopeutuminen globaaleihin kestävyystavoitteisiin, joiden mukaisesti Suomi pyrkii esimerkiksi täysin eroon kasvihuonekaasupäästöistään seuraavien vuosikymmenten aikana,⁸⁷ tarkoittaa perustavanlaatuisia muutoksia sekä hyvinvointiyhteiskunnan rakenteissa että julkisen vallan tavoitteenasettelussa. Saari muistuttaa, että hyvinvointivaltion kytkeminen osaksi kestäväen kehityksen laajaa rakennemuutosta edellyttää myös sosiaali- ja hyvinvointipolitiikan lähtökohtien visionääristä uudelleenarviointia kasvun ja työllisyyden sijasta ympäristölähtöisesti.⁸⁸

Samanaikaisesti hyvinvointivaltion tulevaisuutta pohtivat raportit ja julkilausumat muistuttavat, että vain muutamalla hyvinvointiyhteiskuntansa rakenteita ja toimintatapoja Suomi kykenee globaalissa keskinäisriippuvaisessa maailmassa turvaamaan nykyisenkaltaiset hyvinvoinnin edellytykset myös tuleville suomalaisille.⁸⁹ Vähäiset pohdinnat suomalaisesta hyvinvointivaltioista toimintavalmiuksien näkökulmasta myös painottavat sitä, kuinka hyvinvointipolitiikan rakenteet ja instituutiot eivät käytännössä täysin tue kansalaisten yhtäläisiä aitoja mahdollisuuksia tavoitella hyvinvointia, vaikka politiikan eetos tätä tavoittelee.⁹⁰

Hyvinvointi- ja sosiaalipolitiikan kirjallisuudessa nostetaan esiin tarve muuttaa politiikan painopistettä perinteisestä hyvinvointiriskeihin vastaamisesta sekä toteutuneiden hyvinvointivajeiden korjaamisesta ihmisten aitojen sosiaalisten mahdollisuuksien ja kykyjen turvaamiseen.⁹¹ Tällaisen ajattelun lähtökohtana on, että globaali talouden

työnjako syvenee yhä ja markkinoiden luoma eriarvoisuus kasvaa. Mutta sen sijaan, että hyvinvointivaltio ensisijaisesti pyrkisi jatkuvasti jälkikäteen tasoittamaan markkinoiden synnyttämää eriarvoisuutta hyvinvoinnissa, hyvinvointipolitiikan instituutioita tulisi uudistaa ohjaamaan yksilöitä ja perheitä sellaisiin valintoihin, jotka lieventävät eriarvoisuutta pidemmällä aikavälillä. Tukitoimien tulisi myös olla sellaisia, että ne paitsi nostavat ihmisen häntä kohdanneesta hyvinvointikuopasta (työttömyys, tapaturma, sairaus) myös tarjoavat hänelle mahdollisuuden jopa parantaa asemaansa entiseen nähden.

Hyvinvointikirjallisuudessa ei kuitenkaan pohdita lainkaan sitä, voitaisiinko sosiaalisten mahdollisuuksien politiikalla edistää asioita, jotka olisivat samalla myös myönteisiä muutoksia ekologisesti kestävämpään suuntaan. Millaiset hyvinvointi- ja sosiaalipolitiikan tukitoimet voisivat ennaltaehkäistä ihmisten ongelmia heidän toimintavalmiuksissaan ja samalla luoda aitoja mahdollisuuksia parantaa hyvinvointia ekologisesti kestävästi? Kestävyystavoitteiden näkökulmasta näyttäisikin tärkeältä tarkastella tarkemmin, kuinka sosiaali- ja hyvinvointipolitiikan uudistaminen kyetään kytkemään luonnonvarojen tehokkaampaan käyttöön ja kansalaisten ekologisempiin elämäntapamuutoksiin.

On muistettava, ettei yhteiskunnan tarjoamien toimintavalmiuksien ja resurssien tarvitse välttämättä johtaa elämäntapoihin, jotka perustuvat luonnonvarojen kestävämmään kulutukseen. Lopullinen saavutettu ja koettu hyvinvointi rakentuu ihmisten omien valintojen seurauksena, joita he tekevät eteensä tarjotuista vaihtoehdoista. Suomalaisen on oikeutettua suunnitella elämänsä luottaen hyvinvointiyhteiskunnan palveluihin tulevaisuudessa, mutta heillä ei ole oikeutta sosiaalisten odotusten mukaiseen elämäntapaan, joka on globaalisti kestävä. Mikäli elämäntapojen voidaan todeta aiheuttavan vahinkoa globaalisti tai tuleville sukupolville, on yhteiskunnan velvollisuus pikemminkin pyrkiä estämään tällaisten elämäntapojen mahdollisuus ja luoda ihmisille mahdollisuuksia valita toisin. Hyvinvointikirjallisuudessa tällaisia julkisen

Mikäli elämäntapojen voidaan todeta aiheuttavan vahinkoa, on yhteiskunnan velvollisuus pikemminkin pyrkiä estämään tällaisten elämäntapojen mahdollisuus ja luoda ihmisille mahdollisuuksia valita toisin.

86 Saari 2010. Kansainvälisen ilmastorahoituksen osalta tällä hetkellä on sovitettu, että kehittyneiden maiden tavoitteena on saada liikkeelle 100 mrd. USD julkisista ja yksityisistä lähteistä vuoteen 2020 mennessä. Arviot Suomen osuudesta vaihtelevat 70–200 miljoonan euron välillä. Lisäksi Pariisin ilmastokokouksessa sovittiin uudesta vuoteen 2025 mennessä sovittavasta rahoituksesta, jonka lähtötaso on vähintään 100 mrd. USD.

87 Kestäväen kehityksen yhteiskuntasitoumuksessa tavoitteeksi asetetaan hiilineutraali yhteiskunta vuonna 2050.

88 Saari 2010.

89 Hiilamo & Saari (toim.) 2010.

90 Björklund & Sarlio-Siintola 2010.

91 Hiilamo & Saari (toim.) 2010; Hiilamo 2010.

vallan toimien ja yksilöiden valintojen yhteisvaikutuksena syntyviä uusia ratkaisuja kutsutaan sosiaalisiksi innovaatioiksi. Ne vaikuttavat ratkaisevasti siihen, miten yhteiskunta ja sen jäsenet pystyvät sopeutumaan äkillisiin ja perustavanlaatuisiin muutoksiin.⁹² Merkittävänä esimerkkinä suomalaisen yhteiskunnan aiemmista sosiaalisista innovaatioista nostetaan usein esiin esimerkiksi äitiysneuvolat tai peruskoulu.⁹³ Ympäristötekniologien innovaatioprosessin ohella Suomen kestävä kehityksen visioissa huomiota tulisi kiinnittää huomattavasti enemmän myös siihen, millaisia globaalisti kestävä Suomen sosiaalisten innovaatioiden tulisi olla.

Keskinäisriippuvaisen maailman haasteet Suomelle

Kestävyystavoitteiden toteuttamisessa ja hyvinvointiyhteiskuntansa perustavanlaatuisessa uudistamisessa Suomi on hyvin paljon riippuvainen kansainvälisen yhteistyön ja markkinoiden kehityksestä. Suomen hyvinvoinnin tuotanto on perustunut pitkälle vietyyn erikoistumiseen ja investointitavaroiden vientiin, mikä on tehnyt Suomen erityisen alttiiksi globaalissa taloudessa tapahtuville muutoksille. Tämän on katsottu suurelta osin selittävän, miksi vuoden 2009 kansainvälinen talouskriisi iski niin pahasti Suomeen ja miksi kasvu-uralle pääseminen tämän jälkeen on Suomessa ollut niin hidasta.⁹⁴ Pitkällä aikavälillä Suomen hyvinvointitavoitteiden toteutuminen on yhä enemmän riippuvainen myös siitä, kuinka yhteiskunnat onnistuvat yhteistyöllä saavuttamaan globaalit kestävyystavoitteet. Hallitsemattoman ilmastonmuutoksen seuraukset pohjoiseen ilmastoon ja luontoon, maailmantalouden, kansainväliseen pakolaisuuteen sekä turvallisuuteen ovat suurella todennäköisyydellä sellaisia, etteivät ne voi olla vaikuttamatta vakavasti myös Suomeen ja suomalaisten hyvinvointiin.

Pienenä, kansainvälisestä kehityksestä riippuvaisena maana Suomella on näin ollen vahvat prudentiaaliset, omaan etuun perustuvat syyt edistää kansainvälistä yhteistyötä, joka luo vakautta kansainväliseen kehitykseen ja lisää luottamusta muiden maiden samansuuntaisiin pyrkimyksiin kohti globaaleja kestävyystavoitteita. Pariisin ilmastokokouksen ja New Yorkin kestävä kehityksen kokouksen jälkeen usko kansainväliseen yhteistyöhön onkin taas lisääntynyt. Pariisin ilmastokokouksen tärkeäksi anniksi nostetaan erityisesti se, että se onnistui sitomaan lähes-

Suomen hyvinvointitavoitteiden toteutuminen on riippuvainen siitä, kuinka yhteistyöllä onnistutaan saavuttamaan globaalit kestävyystavoitteet.

tulkoon kaikki YK:n jäsenmaat kansainväliseen ja läpinäkyvään prosessiin, jonka avulla maat voivat arvioida toistensa sekä yhteisten toimien riittävyttä globaalin ilmastotavoitteen näkökulmasta. Samalla sopimus luo puitteet neuvotteluille, joissa maiden ilmastotavoitteita jatkossa kiristetään globaalin tavoitteen mukaisesti. Pariisin sopimuksen keskeisenä antina mainitaan usein myös sen antama vahva signaali markkinoille suunnata investointinsa päästötömään ja energiaa säästävään teknologiaan. Tämä lisää Suomen mahdollisuuksia jatkaa vientivetoista hyvinvointistrategiaansa, mikäli kansainvälisten ympäristötekniologioiden markkinoiden kehitys osataan aavistaa oikein ja ollaan oikea-aikaisesti liikkeellä.

Keskeistä Pariisin sopimuksen syntymiselle oli uusien koalitioiden syntyminen maiden välille. Perinteisesti kestävä kehityksen ja ilmastotavoitteiden neuvotteluja on hallinnut jyrkkä jakolinja kehittyneiden teollisuusmaiden sekä kehitysmaiden välillä. Pariisissa tämä jakolinja osittain murrettiin, kun EU yhdessä 79 Afrikan, Karibian sekä Tyynenmeren kehitysmaan kanssa muodosti neuvottelujen kulisissa yhteisen epävirallisen rintaman, joka vaati laillisesti sitovaa sopimusta, tieteeseen perustuvaa pitkää aikavälin tavoitetta sekä läpinäkyvää tavoitteiden tarkistamista. USA:n ja myöhemmin Brasilian liittyttyä tähän "High Ambition" -koalition tie Pariisiin onnistumiselle alkoi varmistua. Pariisin jälkeiset arviot jatkosta painottavatkin, kuinka tärkeää jatkoneuvottelujen onnistumisen kannalta olisi tällaisten koalitioiden säilyminen ja jopa vahvistaminen.⁹⁵ On muistettava, että Pariisin ja New Yorkin kokoukset olivat vasta alku pitkälle prosessille: kokouksissa annetut poliittiset lupaukset on toimeenpantava ja osaa joudutaan kiristämään, jotta kestävyystavoitteisiin päättään. Ilmastotavoitteiden osalta kiristämisen pitäisi useimpien analyysien mukaan tapahtua jo varsin pian, vuonna 2018, mikäli 2 asteen (ja etenkin sitä alemman 1,5 asteen)

92 Ks. myös Simpura 2010.

93 Ks. esim. Taipale 2015.

94 Kiander 2010.

95 Ks. esim. Obergassel et al. 2016.

tavoite halutaan pitää edes jossain määrin mahdollisena. Kokouksissa hyväksytyjen sopimusten muotoilut on myös täsmennettävä ja luotava varsinaiset säännöt, menetelmät ja rahoitus, joilla tavoitteet toimeenpannaan. Kaikessa tässä mitataan lopulta, kuinka pitkälle Pariisin ja New Yorkin positiivinen yhteishenki kantaa.

Muutokset maiden poliittisissa tavoitteissa, taloudellinen epävakaus ja kriisit voivat viedä pohjan maiden sitoutumiselta globaalien tavoitteiden toteuttamiseen ja nostaa pintaan maiden lyhyen aikavälin kansalliset intressit. USA:ssa presidentinvaalien lopputulos tulee vaikuttamaan paljon maan tulevaan sitoutumiseen. Kiinan poliittiseen vakauteen ja sitoutumiseen taas vaikuttaa paljon maan taloudellisen kehityksen säilyminen myönteisenä. Euroopan Unionissa talous- ja pakolaiskriisi ovat vieneet huomiota kestäväen kehityksen kysymyksiltä. EU:n kyky ratkaista nämä ongelmat tulee osaltaan vaikuttamaan Unionin mahdollisuuksiin toimia edelläkävijänä globaalien kestävyystavoitteiden toteuttamisessa ja niiden edistäjänä tulevissa kansainvälisissä neuvotteluissa. Myös muut kansainvälisen prosessit vaikuttavat, kuten maiden väliset vaapaikkasopimusneuvottelut.

Kansainvälisiä arvioita siitä, kuinka todennäköisenä voidaan pitää sitä, että maat kykenevät jatkossa pitämään kokouksissa antamia lupauksia, on tehty varsin vähän. Poliittisten lupauksen uskottavuutta koskevien teorioiden⁹⁶ valossa sellaiset tekijät kuin olemassa oleva kattava ympäristölainsäädäntö, läpinäkyvä ja avoin päätöksenteko, legitimit toimeenpanomenetelmät sekä ympäristötietoinen kansalaisyhteiskunta vähentävät huomattavasti päättäjien mahdollisuuksia luistaa antimistaan poliittisista lupauksista. Näiden kotimaisten "sitouttamiskijöiden" merkitys korostuu kestäväen kehityksen kysymyksissä, joissa lupauksen pettämiseen liittyvät riskit maan kansainvälisen maineen menettämisestä tai muiden yhteistyömuotojen ulkopuolelle jättämisestä ovat vielä varsin pieniä (vrt. luvun 2 keskustelu). Ei ole ihme että tehtyjen arvioiden⁹⁷ kärjessä ovat monet Euroopan maat kun taas autoritaariset maat, kuten Kiina, Indonesia ja Saudi-Arabia, saavat alhaisimmat pisteet, koska näissä maissa päätöksenteko ei ole avointa tai mailta puuttuu ympäristölainsäädäntö ja sen legitimit toimeenpanomenetelmät. Johtuen kansallisen päätöksenteon rakenteesta myös sellaiset demokraattiset maat

kuin Yhdysvallat, Kanada ja Intia pärjäävät Euroopan maista huomattavasti heikommin. Kotimaisten "sitouttamiskijöiden" puute tai rajallisuus taas korostaa kansainvälisen kansalaisyhteiskunnan ja epävirallisten verkostojen merkitystä, joista luvun 2 lopussa on keskusteltu.

Suomen ja suomalaisten moraalinen vastuu?

Suomen kaltaisella kehittyneellä ja vauraalla yhteiskunnalla on myös moraalinen vastuunsa edistää kansainvälistä yhteistyötä, jolla hyvinvoinnin vähimmäisedellytykset turvataan myös sellaisissa yhteiskunnissa, joiden jäseniltä ne yhä puuttuvat tai uhkaavat esimerkiksi ilmastonmuutoksen vuoksi hävitä. Perusteet liittyvät hyviin voimavaroihimme mutta kansainvälisesti katsoen suuret kasvihuonekaasupäästömme ja runsas luonnonvarojen käyttömme antavat aiheita myös Suomen ja suomalaisten aiheuttajavastuuseen globaaleista ympäristöongelmista, jotka yhä enenevässä määrin uhkaavat rapauttaa hyvinvoinnin vähimmäisedellytykset monilta ihmisiltä.

Samat perusteet korostuvat myös yksittäisten suomalaisten kohdalla. Vaikka suomalaisten korkeat asukasta kohti lasketut päästöt ja luonnonvarojen käyttö ovat osaltaan seurausta teollisesta rakenteestamme, on yksilöiden omilla kulutusvalinnoilla, elämäntavoilla ja hyvinvointitodetuksilla myös suuri merkitys. On muistettava, että suomalaisten kotitalouksien kulutuksen kasvihuonekaasupäästöt muodostavat noin 70 prosenttia maamme kulutusperustaisista päästöistä. Kestävyystavoitteiden näkökulmasta huolestutta-

vaa Suomen ympäristökeskuksen laskemissa luvuissa on erityisesti se, että kotitalouksien raaka-aineiden käyttö on vuodesta 2006 yhä lisääntynyt, koska kotitalouksien kulutuksessa tavaroiden määrä on kasvanut nopeammin kuin palvelujen määrä.⁹⁸

Lisäksi on muistettava, että suomalaisten oma hyvinvointi on suurelta osin rakennettu energia- ja päästöintensiiviseen vientiteollisuuteen tukeutuen. Suomalaiset ovat siis hyvinvointiyhteiskuntansa kautta hyötynyt kestävämmiksi osoittautuneista tuotantotavoista ja heillä on tästäkin syystä moraalinen velvollisuus pyrkiä muuttamaan

Suomen kaltaisella kehittyneellä ja vauraalla yhteiskunnalla on moraalinen vastuunsa edistää kansainvälistä yhteistyötä.

96 Esim. Brunner, Flachslund, & Marschinski 2012; Helm, Hepburn & Mash 2003.

97 Averchenkova & Bassi 2016.

98 Ks. Tilastokeskus 2014; Salo, Nissinen, Mäenpää & Heikkinen 2016.

sekä yhteiskuntansa hyvinvoinnintuotantoa että omia elämäntapojaan kestävämmiksi.

Kollektiivisten toimintatapojensa sekä omien elämäntapojensa muuttamiseen suomalaisilla on myös hyvät edellytykset. Suomalainen yhteiskunta on kansainvälisesti vertaillen yksi avoimimpia kansalaisten osallistumiselle kollektiiviseen päätöksentekoon. Erilaisia väyliä vaikuttaa on äänestämisen lisäksi paljon: mielipidekirjoittelusta mielenosoittamiseen, kansalaisaloitteesta kansalaistottemattomuuteen.

Suomalaisten hyvinvoinnin ja elämäntapojen eettistä arviointia olisi hyvä uskaltaa rohkeasti toteuttaa. Kuten to-

dettu, Suomen suuri haaste on hyvinvoinnin tuotannon ja elämäntapojen muuttaminen radikaalisti kestävämmiksi seuraavien vuosikymmenten aikana. Työssä on myös muistutettu siitä, kuinka suuretkin muutokset usein tapahtuvat pienempien sosiaalisten järjestelmien ja verkostojen kautta, joissa moraalisen vastuunkannon, luottamuksen ja muiden sitouttamisen kannalta tärkeät suhteet toimivat. Siksi ei ole yhdentekevää, millaisia eettisiä periaatteita suomalaiset omassa elämässään noudattavat ja millä tavoin he pitävät itseään ja toisiaan moraalisesti vastuussa. Ilman yhteistä eettistä kompassia yhteiskunnallisilta muutoksilta uhkaa kadota suunta.

Suomalaiset ovat hyötäneet kestävämmiksi osoittautuneista tuotantotavoista ja heillä on tästäkin syystä moraalinen velvollisuus pyrkiä muuttamaan sekä yhteiskuntansa hyvinvoinnintuotantoa että omia elämäntapojaan kestävämmiksi.

Yhteenveto ja johtopäätökset

TÄSSÄ TYÖSSÄ ON POHDITTU yhteiskuntien kestävyyttä eettisenä tavoitteena. Kestävyiden tärkeäksi eettiseksi lähtökohdaksi olen määritellyt onnelliselle ja mielekkäälle ihmiselämälle välttämättömien resurssien ja toimintavalmiuksien turvaamisen kaikille ihmisille globaalisti ja kestävästi yli sukupolvien.

Kestävyystavoitteet on jaettu globaaleihin ja yksittäisiä yhteiskuntia koskeviin. Työssä on pohdittu, miten nämä kaksi tavoitetta suhtautuvat toisiinsa eettisestä näkökulmasta tarkasteltuna. Olen perustellut, miksi (kansallis)valtioiden kaltaiset toimijat säilyvät yhä tärkeinä kestävyysvastuiden toteuttajina, huolimatta eettisen lähtökohdan globaalista ulottuvuudesta. Valtioilla on yhä parhaat hallinnolliset ja institutionaaliset edellytykset toteuttaa resurssien ja toimintavalmiuksien turvaamista tehokkaasti, demokraattisesti ja oikeudenmukaisesti yli sukupolvien (tämä ei tietenkään tarkoita, että kaikki valtiot nykyisin toimitivat näiden edellytysten mukaisesti). Kansainväliseltä tasolta tällaiset instituutiot yhä pitkälti puuttuvat, ja on avoin kysymys, missä määrin niitä on mahdollista tulevaisuudessa kehittää.

Yllämainitut seikat puolustavat yhteiskuntien rajattua autonomiaa päättää hyvinvoinnistaan ja sen oikeudenmukaisesta jaosta ja oikeuttavat rajatun ensisijaisuuden antamista oman yhteiskunnan kanssakansalaisten hyvinvoinnille suhteessa muiden yhteiskuntien ihmisten hyvinvointiin, etenkin tasavertaiseen kansalaisuuteen liittyvien toimintavalmiuksien turvaamisen suhteen.

On kuitenkin huomattava, että nykyisessä globaalisti ja ylisukupolvisesti keskinäisriippuvaisessa ja epävarmassa maailmassa demokraattisella tasavertaisuudella perusteltu autonomia ja ensisijaisuus on nimenomaan rajattua ja sen täytyy olla sopusoinnussa globaalien ja yhteiskunnan omien kestävyystavoitteiden kanssa. Yhteiskunta ei voi de-

mokraattisesti päättää pitää yllä elintasoja tai elämäntapoja, jotka kuluttavat resursseja yli globaalien kestävä tason ja lisäävät oman yhteiskunnan tai muiden maiden tulevien kansalaisten riskiä jäädä vaille mielekkään elämän resursseja ja toimintavalmiuksia.

Omien kansalaisten hyvinvoinnin turvaamisen lisäksi yhteiskunnilla on velvollisuuksia myös toisia yhteiskuntia ja niiden kansalaisia kohtaan. Hyvinvoinnin vähimmäisedellytysten eettisyys tarkoittaa sitä, että nämä vähimmäisedellytykset tulee turvata jokaiselle ja kaikilla on yleinen velvollisuus tähän. Mutta koska ketään ei voi vaatia auttamaan muita, jos se vaatii omien vähimmäisedellytysten uhraamista, koituu yhteiskuntien vastuu muiden auttamisessa ensi sijassa niille vauraille ja kehittyneille yhteiskunnille, joiden omat kansalaiset eivät enää ole välittömässä vaarassa pudota vähimmäistason alapuolelle. Lisäksi yhteiskunnilla voi olla aiheuttajavastuuta ympäristömuutosten seurauksista, jotka uhkaavat toisten yhteiskuntien kansalaisten hyvinvoinnin vähimmäisedellytyksiä. Aiheuttajavastuu lisää yhteiskuntien velvollisuutta auttaa toisia yhteiskuntia ja osallistua avustustoimien rahoitukseen.

Gloaalien sekä omien yhteiskuntaspesifien kestävyystavoitteidensa toteuttamisessa yhteiskunnat ovat myös monella tapaa sekä riippuvaisia toisistaan että haavoittuvia toistensa toimille. Tämä keskinäisriippuvuus tekee monissa tapauksissa yhteistyöstä houkuttelevaa yhteiskunnille jo prudentiaalisesta, oman kansallisen edun näkökulmasta. Luonnonvarojen ja ympäristön kestävä käytön suhteen yhteiskuntien keskinäisriippuvuus ja haavoittuvuus on kuitenkin usein hyvin epäsymmetristä, mikä taas houkuttelee maita käyttämään hyväksi muihin nähden edullista asemaansa ja toisten suurempaa haavoittuvuutta. Epäsymmetrisuus ja epävarmuus muiden toiminnasta rapauttavat prudentiaalista yhteistyötä ja korostavat

eettisten periaatteiden ja velvollisuuksien merkitystä keskinäisen luottamuksen synnyttämisessä ja maiden sitoutumisessa yhteistyöhön.

Kansainvälisesti vertailtuna Suomi on onnistunut rakentamaan yhteiskunnalliset instituutionsa niin, että suomalaisten toimintavalmiudet ja mahdollisuudet hyvinvointiin sekä tasavertaiseen kansalaisuuteen ja osallistumiseen yhteiskunnan toimintaan ovat yleisellä tasolla hyvin turvattuja. Suomi on siis käyttänyt varsin hyvin kansallista autonomiaansa. Saavutetun hyvän tason ylläpitämiseen ja turvaamiseen myös tuleville suomalaisille liittyy kuitenkin suuria haasteita.

Kestävyyden kahden ulottuvuuden mukaisesti Suomen haasteet ovat kahtaalla. Suomalaisen yhteiskunnan kestävyyden näkökulmasta työssä viitataan laajaan viimeaikaiseen kirjallisuuteen siitä, kuinka vain muuttamalla hyvinvointiyhteiskuntansa rakenteita ja toimintatapoja Suomi kykenee globaalissa keskinäisriippuvaisessa maailmassa turvaamaan nykyisenkaltaiset hyvinvoinnin edellytykset myös tuleville suomalaisille. Globaalista näkökulmasta Suomen suuri velvollisuus ja haaste taas liittyy nykyisen hyvinvointivaltion uudistamiseen sopusoinnussa globaalien kestävyystavoitteiden ja muiden yhteiskuntien yhtäläillä oikeutettujen hyvinvointivaatimusten kanssa.

Tarkempaa tutkimusta ja kirjallisuutta siitä, miten nämä kaksi suurta haastetta vaikuttavat toisiinsa ja miten ne saataisiin tukemaan toisiaan, on kuitenkin vielä vähän. Todennäköistä on, että hyvinvointivaltion kytkeminen osaksi globaalin kestävän kehityksen laajaa rakennemuutosta edellyttää myös suomalaisen sosiaali- ja hyvinvointipolitiikan lähtökohtien rohkeaa uudelleenarviointia. Toisaalta työssä muistutetaan, kuinka suomalainen hyvinvointiyhteiskunta tunnetaan monista merkittävistä sosiaalisista innovaatioistaan, joilla suomalaiset ovat pystyneet aiemmin ylläpitämään hyvinvointinsa hyvää tasoa erilaisissa isoissa muutoksissa. Työssä peräänkuulutetaan sitä, miten huomiota tulisi kiinnittää huomattavasti enemmän siihen, millaisia globaalisti kestävän Suomen sosiaalisten innovaatioiden tulisi olla.

Suomalaisella yhteiskunnalla on sekä prudentiaaliset, omaan etuun perustuvat, että eettiset perusteet tukea kestäväyyden toteuttamiseen pyrkivää kansainvälistä yhteistyötä. Perusteet ovat samansuuntaisia ja voivat tukea toisiaan. Keskipitkällä aikavälillä Suomen on mahdollista hyödyntää kansainvälistä muutosta ja syntyviä uusia markkinoita vientivetoisessa hyvinvoinnintuotannossaan. Pitkällä aikavälillä kansainvälisen yhteistyön onnistuminen globaalien kestävyystavoitteiden toteuttamisessa taas vaikuttanee ratkaisevasti Suomen omiin hyvinvointipyrkimyksiin. Eettiset perusteet taas liittyvät Suomen

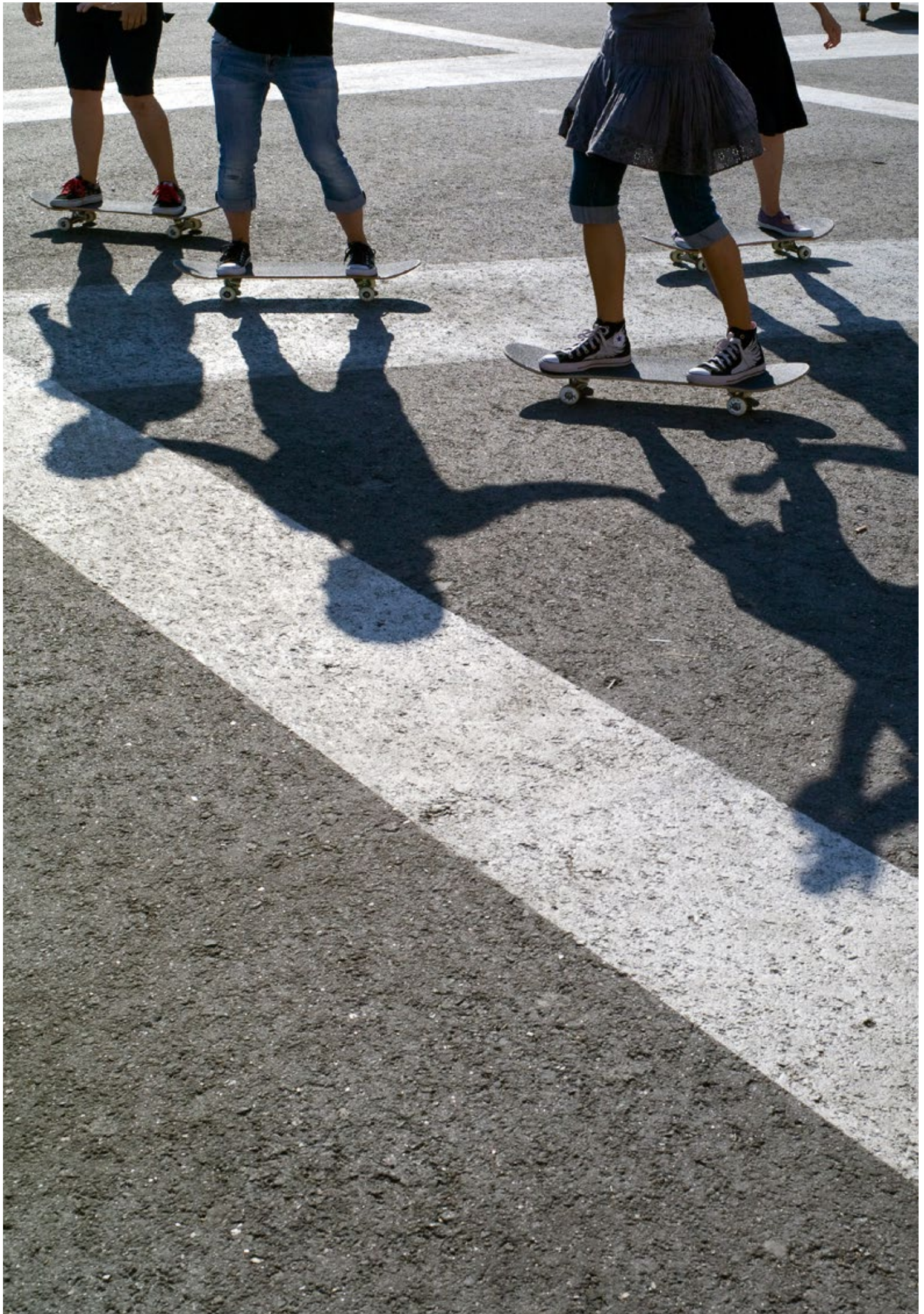
Muutos kohti kestävän kehityksen laajaa rakennemuutosta edellyttää suomalaisen sosiaali- ja hyvinvointipolitiikan lähtökohtien rohkeaa uudelleenarviointia.

ja suomalaisten aiheuttajavastuuseen oman toimintansa globaaleista seurauksista, jotka yhä enenevässä määrin uhkaavat rapauttaa hyvinvoinnin vähimmäisedellytykset monilta ihmisiltä. Lisäksi kansainvälisesti katsoen korkea vaurautemme ja voimavaramme velvoittavat meitä tukemaan seurauksille erityisen haavoittuvia yhteiskuntia ja niiden kansalaisia.

Millainen kansainvälinen ja suora kahdenvälinen yhteistyö on Suomen ja suomalaisten kannalta tehokkain tapa toteuttaa globaalia moraalista velvollisuuttaan ja mikä tarkalleen on Suomen kotimaisten ja globaalien kestävyystavoitteiden eettisesti oikea suhde ovat laajoja kysymyksiä. Niitä pohdittaessa joudutaan tarkastelemaan tarkemmin erilaisia kotimaiseen ja kansainväliseen politiikkaan sekä maiden keskinäisriippuvuuteen liittyviä seikkoja eikä niiden käsittely ole ollut tämän työn puitteissa mahdollista. Joka tapauksessa on selvää, ettei jatkossa Suomen kansallisia kestävyysvaasteita hyvinvointivaltion turvaamisesta voi ratkoa vastaamatta seikkaperäisemmin myös Suomen globaalia moraalista vastuuta koskeviin kysymyksiin.

Olen korostanut myös sitä, että suomalaisten hyvinvoinnin ja elämäntapojen eettistä arviointia olisi rohkeasti uskallettava tehdä. Vaikka suomalaisten korkeat asukasta kohti lasketut päästöt ja luonnonvarojen käyttö ovat osaltaan seurausta teollisesta rakenteestamme, on yksilöiden omilla kulutusvalinnoilla, elämäntavoilla ja hyvinvointitodetuksilla myös suuri merkitys. Suomalaiset ovat hyvinvointiyhteiskuntansa kautta myös hyötyneet kestävämmiksi osoittautuneista tuotantotavoista ja heillä on siksi moraalinen velvollisuus pyrkiä muuttamaan sekä yhteiskuntansa hyvinvoinnintuotantoa että omia elämäntapojaan kestävämmiksi. Avoimen demokraattisen yhteiskunnan kansalaisina suomalaisilla on myös kansainvälisesti ajatellen hyvät edellytykset kollektiivisten toimintatapojensa sekä omien elämäntapojensa muuttamiseen.

Kirjallisuus

- "Agenda 2030 – maailman uudet kestävän kehityksen tavoitteet" –www-sivu 2016. Ulkoministeriö, <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=49313>, haettu 1.7.2016.
- Axelrod, R. & Keohane, R. 1985: "Achieving Cooperation under Anarchy: Strategies and Institutions", *World Politics* 38(1): 226-254.
- Averchenkova, A. & Bassi, S. 2016: *Beyond the targets: assessing the political credibility of pledges for the Paris Agreement*. Grantham Institute & LSE.
- Baer, P., Athanasiou, T., Kartha, S. & Kemp-Benedict, E. 2008: *The Greenhouse Development Rights Framework The right to development in a climate constrained world*. Heinrich Böll Foundation, Christian Aid, EcoEquity and the Stockholm Environment Institute.
- Bardy, M. & Parrukoski, S. (toim.) 2010: *Hyvinvointi ilmastonmuutoksen oloissa*. THL.
- Beckerman, W. & Pasek, J. 2001: *Justice, Posterity and the Environment*. Oxford: Oxford University Press.
- Beitz, C. 1979: *Political Theory and International Relations*. Princeton University Press.
- Björklund, L. & Sarlio-Siintola, S. 2010: "Inhimilliset toimintavalmiudet suomalaisessa hyvinvointipolitiikassa", teoksessa Hiilamo, H. & Saari, J. (toim.) *Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Bkt ja kestävä hyvinvointi. Yksi luku ei riitä suomalaisen yhteiskunnan tilan kuvaamiseen*. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 12/2011.
- Brighouse, H. & Robeyns, I. (toim.) 2010: *Measuring Justice: Primary Goods and Capabilities*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Broome, J. 1991: *Weighting Goods*. Basil Blackwell.
- Broome, J. 2012: *Climate Matters. Ethics in a Warming World*. New York: W.W. Norton & Company.
- Brunner, S., Flachsland, C. & Marschinski, R. 2012: "Credible commitment in carbon policy" *Climate Policy*, 12(2), 255-271.
- Buchanan, A. 2004: *Justice, Legitimacy, and Self-Determination: Moral Foundations of International Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Buchanan A. 1975: "Distributive justice and legitimate expectations", *Philosophical Studies* 28(6).
- Caney, S. 2010a: "Cosmopolitan Justice, Responsibility, and Global Climate Change" ja "Climate Change, Human Rights, and Moral Thresholds", teoksessa Gardiner S., Caney S., Jamieson D. & Shue H. (toim.) *Climate Ethics. Essential Readings*. Oxford: Oxford University Press.
- Caney S. 2010b: "Climate change and the duties of the advantaged" *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 13(1), 203-228.
- Cripps, E. 2013: *Climate Change & the Moral Agent: Individual Duties in an Interdependent World*. Oxford: Oxford University Press.
- Crisp, R. 2013 (ensimmäinen versio 2001): "Well-Being", The Stanford Encyclopedia of Philosophy –www-sivusto, The Metaphysics Research Lab, Center for the Study of Language and Information (CSLI), Stanford University, <http://plato.stanford.edu/entries/well-being/>, haettu 17.8.2016.
- Dworkin, D. 1981: "What is Equality?", *Philosophy and Public Affairs* 10.
- Elliot, Robert 1997. *Faking Nature*. Routledge.
- Fleurbaey, M. 2009: "Beyond GDP: The Quest for a Measure of Social Welfare", *Journal of Economic Literature* 47(4), 1029-1075.
- Gardiner, S. 2010: *A Perfect Moral Storm. The Ethical Tragedy of Climate Change*, Oxford University Press.
- Goodin, R. 1992: *Green Political Theory*. Cambridge: Polity Press.
- Goodin, R. 1999: "The Sustainability Ethic: Political, Not just Moral", *Journal of Applied Philosophy* 16(3).
- Goodin, R. 2007: "Enfranchising All-Affected Interests, and Its Alternatives", *Philosophy & Public Affairs* 35(1).
- Griffin, J. 1989: *Well-Being*. Oxford: Oxford University Press.
- Helm, D., Hepburn, C. & Mash, R. 2003: "Credible carbon policy" *Oxford Review of Economic Policy*, 19(3), 438-450.
- Hiilamo, H. 2010: "Sosiaaliset mahdollisuudet" teoksessa Saari, J. (toim.): *Tulevaisuuden voittajat – Hyvinvointivaltion mahdollisuudet Suomessa*, Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisuja 5/2010.
- Hiilamo, H. & Saari, J. (toim.) 2010: *Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Hobbes, T. 1991: *Leviathan*. Tampere: Vastapaino.
- Hoffrén, J. 2010: "Todellisen hyvinvoinnin seurantavälineen kehittäminen" teoksessa V. Ylikahri (toim.) *Onnellisuustalous*. ViSiLi.
- Hoffrén, J., Lemmetyinen, I. & Pitkä, L. 2010: *Esiselvitys hyvinvointi-indikaattoreista*. Sitra. (<http://www.sitra.fi/julkaisut/Selvityksi%C3%A4-sarja/Selvityksi%C3%A4%2032.pdf>)
- Hämäläinen, T. 2013: *Kohti kestävää hyvinvointia – Uuden sosioekonomisen yhteiskuntamallin rakennuspuita*. Sitra.
- International Council for Science, International Social Science Council, 2015: *Review of Targets for the Sustainable Development Goals: The Science Perspective*, <http://www.icsu.org/publications/reports-and-reviews/review-of-targets-for-the-sustainable-development-goals-the-science-perspective-2015>
- IPCC, 2014: *Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability*. IPCC, <http://www.ipcc.ch/report/ar5/wg2/>
- Jamieson, D. 2014: *Reason in a Dark Time*. Oxford University Press.
- Kauppinen, A. 2013: 'Meaning and Happiness'. *Philosophical Topics* 41/1, 161-185.
- Kauppinen, A. 2015: 'The Narrative Calculus'. *Oxford Studies in Normative Ethics* 5, 196-220.
- Keohane, R. O. & Nye J. S. 2011 (1. painos 1977): *Power and Interdependence*. 4. painos. Pearson.
- Keohane, R. O. & Victor, D. G. 2011: "The Regime Complex for Climate Change", *Perspectives on Politics* 9(1).
- "Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus" –www-sivu, 2016. Ympäristöministeriö, <http://www.ymp.fi/sitoumus2050>, haettu 17.8.2016.
- Kiander, J. 2010: "Julkisen talouden kestävyys – onko meillä varaa hyvinvointivaltioon?", teoksessa Saari, J. (toim.) *Tulevaisuuden voittajat – Hyvinvointivaltion mahdollisuudet Suomessa*, Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisuja 5/2010.
- Kroll, C. 2015: *Sustainable Development Goals: Are the rich countries ready?* Bertelmanns Stiftung, <https://www.bertelmann-stiftung.de/en/publications/publication/did/sustainable-development-goals-are-the-rich-countries-ready/>
- Kyllönen, S. 2011: "Vailla teknistä ratkaisua: Yhteislaidun tragedia, yhteistoiminnan ongelmat ja ympäristöpoliittinen teoria", teoksessa Kyllönen, S., Lemetti, J., Noponen, N. & Oksanen, M. (toim.) 2011: *Kiista yhteismaista. Garrett Hardin ja selviytymisen politiikka*. Tampere: Niin&Näin.

- Kyllönen, S. 2013: "Ilmastokysymys ja demokraattinen päätöksenteko", teoksessa Kortetmäki, T., Laitinen, A. & Yrjösuuri, M. (toim.) *Ajatuksia ilmastoetiikasta*, Sophi.
- Kyllönen, S. 2014: "Civil disobedience, Climate Protests and a Rawlsian Argument for 'Atmospheric Fairness'", *Environmental Values* 23.
- Kyllönen, S. tulossa 2016: "Climate change, no-harm principle, and moral responsibility of individual emitters", *Journal of Applied Philosophy*.
- Kyllönen, S., Lemetti, J., Nojonen, N. & Oksanen, M. (toim.) 2011: *Kiista yhteismaista. Garrett Hardin ja selviytymisen politiikka*. Tampere: Niin&Näin.
- Kyllönen, S. & Basso, A. tulossa 2016: "When utility maximization is not enough. Intergenerational sufficientarianism and the economics of climate change", teoksessa Walsh, A., Hormio, S. & Purves, D. (toim.) *Ethical underpinnings of Climate Economics*, Routledge.
- Laitinen, A. 2008. "Joseph Raz ja hyvinvoinnin ulottuvuudet", teoksessa Niemi, P. ja Kotiranta, T. (toim.) *Sosiaalialan normatiivinen perusta*. Helsinki: Gaudeamus, 34-70.
- Lichtenberg, J. 2014: *Distant Strangers: Ethics, Psychology, and Global Poverty*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lindroos, T. J. & Ekholm, T. 2016: *Taakanjakosektorin päästökehitys ja päästövähennykset vuoteen 2030 mennessä*. VTT.
- List, C. & Koenig-Archibugi, M. 2010: "Can There Be a Global Demos? An Agency-Based Approach", *Philosophy & Public Affairs* 38(1), 76–109.
- Mearsheimer, J. J. 2001: *The Tragedy of Great Power Politics*. Norton.
- Meyer, L.H. & Roser, D. 2009: "Enough for the Future", teoksessa Gosseries, A. & Meyer, L. (toim.) *Intergenerational Justice*. Oxford: Oxford University Press.
- Meyer, L. & Sanklecha, P. 2014: "How legitimate expectations matter in climate justice", *Politics, Philosophy and Economics* Vol. 13(4).
- Miller, D. 1995: *On Nationality*. Oxford: Clarendon Press.
- Miller, D. 2004: "Holding Nations Responsible" *Ethics* 114 (January 2004), 240–268.
- Morgenthau, H. 1985: *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*. McGraw-Hill.
- Neumayer, E. 2003: *Weak versus strong sustainability: exploring the limits of two opposing paradigms*. Edward Elgar.
- Nolt, J. 2012: "How Harmful Are the Average American's Greenhouse Gas Emissions?", *Ethics, Policy and Environment* 14(1), 3–11.
- Nussbaum, M. 2003: "Capabilities as Fundamental Entitlements: Sen and Social Justice," *Feminist Economics*, 9(2/3): 33–59.
- Nussbaum, M. 2006: *Frontiers of Justice: Disability, Nationality, Species Membership*, Harvard University Press.
- Nussbaum, M. & A. Sen (toim.) 1993: *The Quality of Life*. WIDER, Oxford University Press.
- Obergassel, W. (né Sterk), Arens, C., Hermwille, L., Kreibich, N., Mersmann, F., Ott, H. E. & Wang-Helmreich, H. 2016: *Phoenix from the Ashes — An Analysis of the Paris Agreement to the United Nations Framework Convention on Climate Change*. Wuppertal Institute.
- Ostrom, E. 2010: "Polycentric systems of for coping with collective action and global environmental change." *Global Environmental Change* 20, 550–557.
- Parfit, D. 1984: *Reasons and Persons*. Oxford: Oxford University Press.
- Peeters, W., De Smet, A., Diependaele, L., Sterckx, S. & McNeal, R. H. 2015: *Climate Change and Individual Responsibility*. Palgrave.
- Pogge, T. 1989: *Realising Rawls*. Cornell University Press.
- Rawls, J. 1972: *A Theory of Justice*. Oxford: Oxford University Press.
- Rawls, J. 2007: *Kansojen oikeus*. Helsinki: Gaudeamus. (Alkuteos *The Law of Peoples* julkaistiin 1999.)
- Raz, J. 1986: *The Morality of Freedom*. Oxford: Clarendon Press.
- Robeyns, I. 2003. *The Capability Approach: An Interdisciplinary Introduction*. Université de Fribourg -www.sivusto, http://commonweb.unifr.ch/artsdean/pub/gestens/f/as/files/4760/24995_105422.pdf, haettu 19.8.2016.
- Rocha, M., Sferra, F., Schaeffer, M., Roming, N., Ancygier, A., Parra, P., Cantzler, J., Coimbra, A., & Hare, B. 2016: *What does the Paris climate agreement mean for Finland and the European Union?* Sitra / Climate Analytics, http://www.sitra.fi/julkaisut/muut/What_does_the_Paris_climate_agreement_mean_for_Finland_and_the_European_Union.pdf
- Saari, J. 2009: "Hyvinvointivaltion tulevaisuuden haasteet", Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisuja 1/2009.
- Saari J. 2010: "Hyvinvointivaltio 2010-luvulle", teoksessa Saari, J. (toim.) *Tulevaisuuden voittajat – Hyvinvointivaltion mahdollisuudet Suomessa*, Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisuja 5/2010
- Sagoff, M. 2004: *Price, Principle, and the Environment* Cambridge: Cambridge University Press.
- Salo, M., Nissinen, A., Mäenpää I. & Heikkinen, M. 2016: "Kulutuksen hiilijalanjäljen seurantaan tarvitaan", *Tieto & Trendit* 1/2016.
- Sandler, T. 2004: *Global Collective Action*. Cambridge University Press.
- Sen, A. 1992: *Inequality Re-examined*. Oxford: Clarendon Press.
- Sen, A. 1997: *On Economic Inequality*. Clarendon Press.
- Sen, A. 2005: "Human Rights and Capabilities," *Journal of Human Development* 6(2): 151–66.
- Shue, H. 2014: "Subsistence Emissions and Luxury Emissions", teoksessa Shue, H. *Climate Justice. Vulnerability and Protection*. Oxford University Press.
- Simpura, J. 2010: "Innovaatiojärjestelmä hyvinvointivaltiossa" teoksessa Saari, J. (toim.) *Tulevaisuuden voittajat – Hyvinvointivaltion mahdollisuudet Suomessa*, Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisuja 5/2010.
- Singer, P. 1972: "Famine, Affluence, and Morality," *Philosophy and Public Affairs*, 1(3): 229–243.
- Smith, A. 2015: *Kansakuntien varallisuus*. Wsoy.
- Stern, N. 2009: *A Blueprint for a Safer Planet: How to Manage Climate Change and Create a New Era of Progress and Prosperity*. Bodley Head.
- Stiglitz, J., Sen, A. & Fitoussi, J-P. 2009: *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. Insee, http://www.insee.fr/fr/publications-et-services/dossiers_web/stiglitz/doc-commission/RAPPORT_anglais.pdf
- Taipale, I. 2015: *100 sosiaalista innovaatiota Suomesta*. Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Taylor, M. 1987: *The Possibility of Cooperation*. Cambridge University Press.
- Tilastokeskus 2014: Kotitalouksien kulutus 2012. Tilastokeskus, http://www.stat.fi/til/ktutk/2012/ktutk_2012_2014-10-07_fi.pdf;
- Vaarama, M., Moisio, P. & Karvonen, S. (toim.) 2010: *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. THL.
- Vaarama, M., Karvonen, S., Kestilä, L., Moisio, P. & Muuri, A. 2014: *Suomalaisten hyvinvointi 2014*. THL.
- Vandenbergh, M., Barkenbus, J. & Gilligan, J. "Individual carbon emissions: The low-hanging fruit" *UCLA Law Review* 55 (6) (2008):1701–58.
- Väinämö, V. 2006: *Suomen ekologinen jalanjälki – metsäosion laskenta*. Syke.
- Waltz, K. N. 1979: *Theory of International Politics*. Addison-Wesley.
- Waltzer, M. 1983: *Spheres of Justice*. Basic Books.
- Williams, B. 2010: "Relativismin ristiriitainen versio", teoksessa Launis, V., Oksanen, M. & Sajama, S. (toim.) *Etiikan lukemisto*. Helsinki: Gaudeamus.
- World Commission on Environment and Development 1987. *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press.

Kirjoittajasta

Simo Kyllönen on etiikan ja yhteiskuntafilosofian tutkija Helsingin yliopistolla hankkeessa Ilmastoetiikka ja -talous. Hänen kiinnostuksen kohteensa ovat globaalit ja ylisukupolviset ympäristöongelmat ja niiden luomat haasteet perinteisille demokratia- ja oikeudenmukaisuusteorioille. Nykyisessä hankeessa Kyllönen on pohtinut myös etiikan ja taloustieteen suhdetta. Kyllönen kirjoittanut näistä teemoista laajasti kansainvälisiin ja kotimaisiin tieteellisiin julkaisuihin sekä lukuisiin laajemmalle yleisölle suunnattuihin teoksiin. Hän on myös kirjoittanut useita taustaselvityksiä ministeriöille muun muassa kansainvälisen ilmastopolitiikan reiluuudesta ja esitelmöinyt tutkimusaiheistaan niin päätöksentekijöille kuin kansalaisjärjestöjen ja elinkeinoelämän edustajillekin.

Kestävyys on yksi aikamme muotisanoista. Mitä se oikeastaan tarkoittaa? Miten kestävyden tavoittelu toteutuu kantokyvyltään rajallisessa maailmassa, jossa maiden kohtalot on sidottu yhä tiukemmin toisiinsa? Entä mikä on Suomen eettinen asema tällaisessa maailmassa?

Tutkija Simo Kyllösen laatiman analyysin taustalla on ajatus siitä, että globaalina ja yksittäisiä yhteiskuntia koskevana asiana kestävyys on ennen kaikkea eettinen tavoite. Tavoitteena kestävyys koskettaa sekä koko ihmiskuntaa että yksittäisen yhteiskunnan ylisukupolvista hyvinvoinnin turvaamista.

Kyllönen ei anna meille valmiita vastauksia, vaan hänen raporttinsa tarjoaa "kartan" kestävyden moraalisiin kysymyksiin liittyvistä, tärkeistä ja soveltamiskelpoisista käsitteistä ja teorioista, joiden avulla jatkokeskustelua Suomen tilanteesta ja tavoitteista voidaan jäsentää.

Sitran selvityksiä 116

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra on tulevaisuusorganisaatio, joka tekee töitä Suomen kilpailukyvyn ja suomalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Ennakoimme yhteiskunnan muutosta, etsimme käytännön tekemisellä uusia toimintamalleja ja vauhditamme kestävään hyvinvointiin tähtäävää liiketoimintaa.